

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему АКТУАЛІЗАЦІЯ ЕТИКЕТНОЇ СИТУАЦІЇ
«ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ» В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ КУЛЬТУРАХ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0350-а
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Рябчук Катерина Володимирівна

Керівник: д.ф.н., проф. Козлова Т. О.
Рецензент: к.ф.н., доц. Залужна М.В.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології
Кафедра англійської філології та лінгводидактики
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська
Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
« ____ » _____ 2021 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
РЯБЧУК КАТЕРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ**

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Актуалізація етикетної ситуації «день народження» в сучасних англомовних культурах» _____

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) _____ Козлова Тетяна Олегівна,
д. ф. н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «08» квітня 2021 року № 566-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) _____
1 грудня 2021 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту)
теоретичні засади понять «етикетна ситуація», «етикетна комунікація»; фрейм
як структура знання; англомовна культура

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) здійснити огляд теоретичних джерел; 2) проаналізувати види повсякденних
етикетних ситуацій та розглянути вербальні й невербальні засоби їх
актуалізації; 3) виявити і порівняти вербальні засоби оформлення офіційного
та неофіційного привітання з днем народження в різних англомовних
культурах

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Козлова Т. О., д.ф.н., проф.	10.04. 2021	10.05. 2021
Розділ 1	Козлова Т. О., д.ф.н., проф.	10.05.2021	01.06.2021
Розділ 2	Козлова Т. О., д.ф.н., проф.	01.06.2021	10.09.2021
Висновки	Козлова Т. О., д.ф.н., проф.	25.10.2021	01.11.2021

6. Дата видачі завдання 10.04. 2021

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	квітень 2021	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2021	виконано
3.	Написання вступу	лютий 2021	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	травень 2021	виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень 2021	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2021	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2021	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2021	виконано
9.	Захист	грудень 2021	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

К. В. Рябчук

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Т. О. Козлова

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

В. А. Бережний

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 56 стор., 117 джерел.

Об'єкт дослідження: актуалізація повсякденної етикетної ситуації «День народження».

Мета роботи: аналіз фреймової структури та засобів вербалізації повсякденної етикетної ситуації «День народження» в сучасних англомовних культурах.

Теоретико-методологічні засади: поняття комунікації, комунікативної ситуації (Ф. Бацевич, О. Селіванова, Р. Якобсон) та етикетної ситуації (Т. Козлова, Ю. Деревянко), фреймова організація ситуації (Дж. Лакофф, М. Мінський, Ч. Філлмор).

Отримані результати: святкування дня народження є культурною універсалією; ця традиція виявляє просторово-історичну динаміку і не втрачає своєї актуальності в сучасному спілкуванні носіїв англійської мови; святкування дня народження відноситься до повсякденних комунікативних ситуацій і відбувається відповідно до умов святкування, які стосуються типу лінгвокультури, регістру та стилю спілкування, статусу та ролі комунікантів; ситуація святкування дня народження реалізується в сучасних англомовних культурах за типовою схемою; фрейм охоплює такі складові – звертання, вітання, вручення подарунку, святкове застілля й частування; серед англомовних культур австралійський етикет виявився найтолерантнішим до вербального оформлення ситуації привітання; текстам привітань з днем народження властивий високий ступінь експресивно-емоційної забарвленості, яка реалізується різнорівневими мовними і мовленєвими засобами.

Ключові слова: англомовна лінгвокультура, етикет, фрейм, сценарій, привітання, етикетна ситуація «День народження»

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАК	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТИКЕТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	11
1. 1 Етикет і принципи спілкування	11
1. 1. 1 Поняття етикету в гуманітарних науках.....	11
1. 1. 2 Мовленнєвий етикет.....	13
1. 1. 3 Універсальні та національно специфічні ознаки етикетної поведінки	17
1. 2 Етикет як складова комунікації.....	21
1.2.1 Комунікативна ситуація та етикетна ситуація.....	21
1. 2. 2 Етикетні ситуації повсякденного спілкування.....	23
1. 2. 3 Процедура аналізу етикетної ситуації «День народження».....	24
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЕТИКЕТНОЇ СИТУАЦІЇ «ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ» В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ КУЛЬТУРАХ	27
2.1 Лінгвокогнітивний аналіз етикетної ситуації «День народження».....	27
2.1.1 Фрейм етикетної ситуації «День народження»	27
2.1.2 Лінгвокультурологічна складова фрейму етикетної ситуації «День народження».....	30
2.1.3 Вербалізація етикетної ситуації «День народження»	33
2. 2 Організація тексту вітання з днем народження	39
2. 2. 1 Композиція тексту вітання	39
2. 2. 2 Емоційно-експресивна забарвленість привітань з днем народження	45
2.2.3 Мовні засоби експресивності в текстах привітань з днем народження	46
2.2.4 Мовленнєві емоційно-експресивні засоби в текстах привітань з днем народження	49
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАК

АНГЛ.	–	англійська мова
ДОСЛ.	–	дослівно
ПОЛЬСЬК.	–	польська мова
ПОР.	–	порівняй, порівняно з
СТ.ФР.	–	старофранцузька мова
ФР.	–	французька мова
<i>adj</i> (АНГЛ. <i>adjective</i>)	–	прикметник
<i>adv</i> (АНГЛ. <i>adverb</i>)	–	прислівник
<i>n</i> (АНГЛ. <i>noun</i>)	–	іменник
<i>v</i> (АНГЛ. <i>verb</i>)	–	дієслово

ВСТУП

Особливості спілкування носіїв різних мов і культур активно досліджуються в мовознавстві, що пояснюється зацікавленістю лінгвістів проблемами комунікації [Бацевич 2009; Селіванова 2011; Якобсон 1985], правилами неантагоністичного спілкування й гармонізації вербальної поведінки за допомогою етикетних настанов [Козлова 2020], їх застосуванням відповідно до умов та преференцій мовців щодо вибору вербальних засобів комунікації.

Етикетна поведінка неодноразово слугувала об'єктом трансдисциплінарних і міждисциплінарних розвідок, адже правила соціально схваленої взаємодії стосуються різних аспектів і галузей життя носіїв культури, а отже, не можуть бути дослідженими методами лише однієї конкретної науки.

Етика й етикет спілкування становлять важливу проблему в філософії минулих століть [Аристотель 1984; Кант 2000], а також сучасності [Гусейнов 2004; Жукова 2010; Лозовой та ін. 2002]. Етикет є об'єктом досліджень в культурології й соціології [Галушко 2002; Красніцька 2017; Lakoff 1972], історії [Красніцька 2021]. У гуманітарних науках етикет розглядають як певним чином організоване існування людини в соціумі. Дослідники наголошують на тому, що саме дотримання правил етикету членами суспільства є необхідною умовою існування інститутів сім'ї, управління тощо, а також відчуття впевненості у різних життєвих ситуаціях.

У лінгвокультурології етикет є предметом наукового пошуку здебільшого в аспекті його функціонування, тобто як форми мовленнєвої взаємодії в процесі міжособистісної комунікації [Почепцов 1980]. У річищі лінгвокультурологічної парадигми мовленнєвий етикет розглядають як «мікросистему національно-специфічних вербальних одиниць, схвалених і запропонованих суспільством для встановлення контакту співрозмовників,

підтримки спілкування в бажаній тональності відповідно до правил мовленнєвої поведінки» [цит. за: Касіян 2013, с. 58].

З кінця ХХ ст. до вивчення етикету все більше застосовується комунікативно-дискурсивний підхід. Дослідження в рамках цієї парадигми залишаються актуальними і сьогодні, що зумовлено багатою смисловою палітрою людського спілкування в цілому, і в ситуаціях міжкультурного спілкування зокрема [Газизов 2004; Касіян 2013; Поддымова 2017; Пригорницкая 2021; Хисамова 2013; 2015; 2016]. У дослідженні комунікативного акту та мовленнєвого етикету дослідники здебільшого звертають увагу на міжкультурні й міжмовні розбіжності, створюють списки формул етикетного спілкування різних культур. Перспективним є дослідження пояснення чинників, які спричиняють розбіжності в семантиці й прагматиці ввічливого спілкування представників різних етнокультур.

Когнітивний вимір [Lakoff 1972] надає можливість по-новому розглянути мовленнєвий етикет [Козлова 2020; Паркер 1999; Bennett 2013; Handbook 2004; Human-Computer 2010], встановити «ментальну структуру» [Минский 1979; Филлмор 1988a; 1988b; Lakoff 1987] комунікативної події, яка зумовлена особливостями осмислення світу, речей та ситуацій у практичній життєдіяльності мовців [Деревянко 2019].

Комплексний підхід до етикету [Фабіан 1998; 2014; Fabian 2017] який інтегрує лінгвокультурологічну, лінгвокогнітивну й комунікативно-дискурсивну парадигми філологічних досліджень дозволяє спостерігати мінливість й гнучкість етикетних норм і правил, варіативність смислового аспекту вербальної комунікації не лише в діахронії – історичному розвитку мови й культури, а й в синхронійних реалізаціях мови відповідно до лінгвокультурної чи етнічної приналежності, вікових та гендерних особливостей мовців, умов і намірів спілкування.

Останні роки зростає інтерес до когнітологічного напрямку, розробки проблем фреймового моделювання, мовленнєвої реалізації ментальних схем різних ситуацій взаємодії. Попри очевидні здобутки міждисциплінарного

вивчення етикету окремі аспекти потребують поглибленого аналізу в контексті сучасних підходів. Етикет різних культур, які послуговуються варіантами полінаціональних мовних систем, до яких належить англійська мова, залишається маловивченим.

Актуальність дослідження зумовлена значущістю проблем, що стосуються взаємодії мови та культури, соціальних інтеракцій, зокрема таких важливих питань комунікації, як норми вербальної поведінки, мовні засоби регулювання та гармонізації спілкування. Розв'язання цих та інших питань комунікаційної лінгвістики та лінгвокультурології сприятимуть розширенню відомостей стосовно культури мовлення, мовленнєвого етикету, перебігу процесів лінгвокультурної взаємодії, поглибленню відомостей щодо співвідношення мови, культури й комунікації.

Сьогодні, в умовах світової кризи, обмеженості спілкування та мобільності, постала потреба комплексно звернутися до когнітологічного, культурологічного й прагматичного вимірів повсякденного спілкування, специфіки вираження знань та уявлень про стереотипні ситуації, їхньої вербальної репрезентації.

Мета дослідження – проаналізувати фреймову структуру та засоби вербалізації повсякденної етикетної ситуації «День народження» в сучасних англійських культурах.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких основних **завдань**:

- систематизувати підходи до дослідження етикету, порівняти інтерпретації цього поняття в різних науках; розглянути поняття мовленнєвого етикету;
- розглянути універсальні та національно специфічні ознаки етикетної поведінки;
- оглянути етикет в контексті комунікативістики; диференціювати комунікативну та етикетну ситуацію; визначити види етикетних ситуацій;

– уточнити методологію дослідження етикетних ситуацій, розробити послідовну процедуру аналізу фреймової структури та вербалізації повсякденної етикетної ситуації «День народження»;

– виявити композиційні особливості текстів привітань з днем народження;

– виявити і проаналізувати ефективні засоби емоційно-експресивної забарвленості привітань.

Об’єкт дослідження становить актуалізація повсякденної етикетної ситуації «День народження» в сучасних англомовних культурах.

Предмет – фрейм-структура та вербалізація стереотипної ситуації «День народження», реалізована в контексті повсякденного спілкування та привітання носіїв англійської мови .

Матеріал дослідження становить авторська картотека привітань (100 прикладів), а також 50 текстових фрагментів, які містять опис повсякденної етикетної ситуації «День народження», виокремлених з 47 джерел (друкованих літературних творів, електронних баз даних [Free Online 2013–2021] та інших інтернет-ресурсів).

У дослідженні застосовано комплекс **методів**: *метод суцільної вибірки* та *описовий метод* для інвентаризації привітань; *контекстологічний* аналіз для виокремлення текстових фрагментів, які містять опис ситуації «День народження», а також для аналізу її вербалізацій, розкриття актуальних значень вербалізаторів, визначення їх експресивно-емоційного навантаження; *структурно-семантичний* метод та *компонентний (семний)* аналіз, *метод аналізу словникових дефініцій* та *зіставний* метод – для визначення семантичної структури вербалізаторів ситуації дня народження; *етимологічного* аналізу – для визначення походження окремих одиниць, які залучаються в якості експресивних засобів у тексти привітань; *структурний* метод – для встановлення особливостей та варіативності композиції текстів привітань; *когнітивний* аналіз, за допомогою якого з’ясовано особливості концептуалізації та фреймової структури стереотипної ситуації «День

народження»; елементи *культурологічного* аналізу – для визначення окремих ознак етикетизації англomовної культури; елементи *стилістичного, функційного*, а також *прагматичного* аналізу з метою розкриття обумовленості авторського вибору тих чи тих засобів вираження смислової структури тексту привітання, а також інформацію стосовно учасників ситуації.

Наукова новизна: *вперше* виявлено варіативність актуалізацій фреймової структури повсякденної етикетної ситуації «День народження» в сучасних англomовних культурах, визначено ефективність різних засобів емоційно-експресивного забарвлення привітань.

Особистий внесок: розроблено послідовну методичку аналізу вербалізації повсякденної етикетної ситуації «День народження» в сучасних англomовних культурах.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що вона поглиблює уявлення стосовно особливостей повсякденної комунікації, правил гармонізації вербальної поведінки, налагодження соціальних стосунків; окреслює емоційно-експресивний потенціал засобів, які залучаються до вербального оформлення повсякденного спілкування.

Робота є певним внеском у розвиток теорії комунікації, дискурсології, лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики, прагматики і стилістики, а також стимулює подальший розвиток таких галузей, як регіоналістика та етнолінгвістика.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів дослідження у викладанні курсів з дискурсології, етикету, культури мовлення, лінгвокраїнознавства, типології мов та культур, етнології, лексикології, регіонального варіювання мови, а також теорії комунікації. Матеріал дослідження є цінним доробком для укладання словника клішованих та усталених виразів повсякденного етикетного спілкування сучасною англійською мовою.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення роботи висвітлено в доповідях на 5 наукових конференціях:

1. XI Міжвишівська студентська науково-практична конференція *Різдвяні студентські наукові читання «Vita in lingua»*, Запоріжжя, ЗНУ (07 грудня 2018 р.);

2. XII Міжвишівська студентська науково-практична конференція *Різдвяні студентські наукові читання «Vita in lingua»*, Запоріжжя, ЗНУ (06 грудня 2019 р.);

3. XIII Міжвишівська студентська науково-практична конференція *Різдвяні студентські наукові читання «Vita in lingua»*, Запоріжжя, ЗНУ (04 грудня 2020 р.).

4. XIII університетська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Молода наука–2020», Запоріжжя (ЗНУ, 13–15 квітня 2020 р.).

5. XIV університетська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Молода наука–2021», Запоріжжя (ЗНУ, 19–24 квітня 2021 р.).

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дослідження висвітлено у 2 збірках матеріалів наукових конференцій:

1. Рябчук К. В. Лексичні та синтаксичні засоби експресивності в англійськомовних та німецькомовних привітаннях з днем народження. *Різдвяні студентські наукові читання : Vita in lingua: Матеріали XII Міжвишівської студентської науково-практичної конференції* (Запоріжжя, 06 грудня 2019 р.). Запоріжжя, 2020. С. 163–164.

2. Рябчук К. В. Привітання з днем народження в контексті поляризації мовлення. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2021»* : у 5 т. Запоріжжя, 2021. Т.3. С. 302–303.

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списків використаних джерел.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, схарактеризовано методи аналізу й фактичний

матеріал, розкрито новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію результатів.

У **першому розділі** систематизовано теоретичні засади дослідження етикетної комунікації, увагу приділено питанням визначення, універсальним та культурно специфічним ознакам етикету, продемонстровано культурну насиченість етикетних настанов суспільства. У розділі представлено послідовну процедуру комплексного аналізу повсякденної етикетної ситуації «День народження».

Другий розділ містить аналіз особливостей актуалізації повсякденної етикетної ситуації «День народження» в сучасних англomовних культурах, що дозволило дослідити фрейм-структуру ситуації дня народження, виявити стереотипні уявлення представників англomовних культур щодо святкування цієї події, встановити окремі лінгвокультурологічні особливості стереотипізації й концептуалізації цієї події, з'ясувати роль мовних і мовленнєвих засобів у створенні емоційно-експресивного забарвлення спілкування.

У **Висновках** подано узагальнені результати дослідження.

Загальний обсяг – 56 сторінок. Кількість використаних теоретичних джерел – 64, лексикографічних джерел – 6, джерел ілюстративного матеріалу – 47 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТИКЕТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1. 1 Етикет і принципи спілкування

1. 1. 1 Поняття етикету в гуманітарних науках. Без історично встановлених правил і норм поведінки неможлива як внутрішньокультурна, так і міжкультурна взаємодія членів суспільства. Взаєморозуміння визначається не тільки наявністю спільного засобу комунікації – мови, а й домовленостями щодо правил застосування мови та норм поведінки. До таких норм і правил, які мають значну регуляційну потужність, слід віднести, зокрема правила чемності й ввічливості, які схвалені суспільством і яких члени суспільства дотримуються у процесах взаємодії.

Одиниця *етикет* етимологічно співвідноситься з фр. *étiquette* «предписана поведінка», яке походить від ст.фр. *estiquette* «квіток» [Online Etymology 2001–2021]. Термін увійшов до обігу при королівському дворі Франції задля впровадження спеціальних квитків для придворних із переліком обов'язкових правил поведінки, а також для розповсюдження карток з інструкціями і правилами поведінки для військових впродовж квартирування. Починаючи з 1750 р., одиниця поширилася в різних мовах Європи (англ. *etiquette*, іт. *etichetta*, ісп. *etiqueta*).

Сьогодні поняття етикету має різні інтерпретації в гуманітарних науках. Проте більшість запропонованих науковцями визначень не суперечливі, а взаємодоповнюючі. Специфіку дефініцій визначає галузь і напрям досліджень.

У філософії етикет розуміють як важливу складову моральної культури суспільства, до якої входять правила поведінки і прийоми виконання

ритуалізованих дій, впорядкування людських взаємин через суворе узгодження форм поведінки з тією чи іншою ситуацією спілкування. На переконання філософів [Філософський 2021], етикетні правила пов'язані з такими формами моральних стосунків, як тактовність, чемність, повага, делікатність, а через них – із порозумінням між людьми, гідністю та іншими засадничими моральними цінностями.

Соціологи [Смирнов 2011] ставлять питання ступеня залежності етикету від інших соціокультурних явищ. Хоча етикет досліджений переважно соціальними антропологами й етнографами [Байбурин 1990], соціологічні студії спрямовані на вивчення зв'язків між етикетом і законом, етикетом і соціальною нормою, етикетом і соціалізованою особистістю. Соціологічний підхід розглядає етикет як процес соціальної взаємодії та як систему її обмежень, яка дозволяє членам суспільства орієнтуватися в повторюваних соціокультурних ситуаціях привітання, знайомства, поведінки в громадських місцях тощо, а також допомагає суб'єктам соціальної взаємодії уникнути конфліктних ситуацій. Соціологи вважають, що етикет віддзеркалює загальний культурний рівень освіти і виховання, виступає важливим засобом соціально-культурного піднесення й успіху індивідів.

Культурологи визначають етикет як звичаєві норми в традиційній культурі. Доведено, що поведінкові стереотипи етикетного спілкування відображають естетичний досвід багатьох поколінь, набутий шляхом багатовікового відбору [Мазуркевич 2015]. Культурологічний підхід пов'язує етикет з мораллю, звичаями, ритуалами, етнічними традиціями, символами культури, оскільки етикет реалізує одну з найважливіших функцій етнічної та соціальної ідентифікації народу.

У лінгвокультурології поняття етикету визначають як «соціально встановлені та культурно-специфічні правила мовленнєвої поведінки людей у ситуаціях спілкування відповідно до їхніх соціальних та психологічних ролей, рольових та особистісних відношень в офіційних та неофіційних умовах

спілкування» [Загнітко 2017, с. 25]. Виявляється, що утворюється «специфічне коло взаємозалежностей між мовою, культурою та свідомістю: мова → свідомість → культура → мова» [Загнітко 2017, с. 27]. Виходячи з цього, мовленнєва поведінка людей у кожній культурі регулюється певними правилами. Отже, в контексті лінгвокультурології етикет тлумачиться як соціально схвальна мовленнєва поведінка, що сприяє уникненню конфліктів у спілкуванні [Lakoff 1972, с. 913]. Етикетні висловлювання втілюють норми культури і взаємоповаги.

Поняття етикету в різних гуманітарних науках спеціалізоване відповідно до мети і об'єкту вивчення, а також методів, які застосовуються в цих галузях. Проте широке тлумачення цього поняття є універсальним. Саме такого ми дотримуємося в цій праці: «Установлені норми поведінки і правила ввічливості в якому-небудь товаристві» [Академічний 2018].

Отже, етикет є невід'ємною складовою культури. Функція етикету полягає в організації поведінки представників суспільства та встановленні правил й норми взаємодії. Регуляція взаємодії індивідуумів здійснюється також через встановлені норми мовленнєвої поведінки, у зв'язку з чим науковці оперують також і поняттям мовленнєвого етикету. Розглянемо це поняття нижче.

1.1.2 Мовленнєвий етикет. Мовленнєвий етикет тлумачать як сукупність комунікативних актів, які відбуваються з урахуванням елементів культури, системи мовленнєвих формул та паралінгвальних знаків, що організовують комунікацію. Мовленнєвий етикет не лише відображає соціальний статус мовців, а й визначає належність індивідуумів до конкретної групи суспільства. У такий спосіб не/дотримання правил мовленнєвого етикету засвідчує свідомий вибір мовця бути належним до певного соціального, культурного чи комунікативного середовища.

Оскільки мовленнєвий етикет ґрунтується на нормах суспільства та культури, він є об'єктом вивчення в теорії комунікації, зокрема теорії міжкультурної комунікації. В. М. Манакін [Манакін 2012, с. 11–16] акцентує на

декількох аспектах міжкультурної комунікації залежно від безпосереднього предмета вивчення: культурологічному, лінгвістичному, соціально-комунікативному, психологічному і професійно-прикладному. Вважаємо, що ці аспекти стосуються і мовленнєвого етикету.

У культурологічному аспекті мовленнєвий етикет постає як механізм регуляції контактування і взаємодії культур у процесі мовного спілкування. Дотримання правил мовленнєвого етикету і толерантність до розбіжностей у нормах спілкування людей, які належать до конкретних етнічних спільнот, сприяють їх взаєморозумінню, допомагають уникнути антагонізму. Лінгвістичний аспект виявляє мовні відмінності, які можуть впливати на комунікацію між носіями різних мов. Соціально-комунікативний аспект мовленнєвого етикету стосується прийнятих суспільством моделей, норм і правил спілкування для налагодження і підтримання контактів. Набори цих правил визначають комунікативні стилі та особливостей спілкування залежно від конкретної ситуації та соціального середовища. Психологічний аспект розкриває психологічну реакцію людей, яка має місце в умовах спілкування з представниками інших лінгвокультур. Професійно-прикладний аспект включає сфери застосування знань мовленнєвого етикету, наприклад, у сферах менеджменту, міжнародного бізнесу тощо.

Отже, знання мовленнєвого етикету засвідчує рівень міжкультурної компетенції [Селіванова 2011, с. 275], тобто «знання на підставі власної культурної компетенції чужих культурних конвенцій і стандартів, які ґрунтуються на традиційних культурних настановах, нормах і цінностях певного етносу. Міжкультурна компетентність формується передусім на підставі позитивного ставлення до наявності в суспільстві різних етнокультурних груп. Вона існує як в індивіда, так і в суспільстві зважаючи на політику добровільної адаптації соціальних і політичних інститутів держави до потреб різних культурних груп» [Загнітко 2017, с. 118–119].

Найважливіші норми міжкультурного ввічливого спілкування, визначені М. Клайном [Clyne 1996] та Г. Лічем [Leech 2014], були систематизовані й узагальнені О. О. Селівановою [Селіванова 2011, с. 275–276]: правило кількості – формулою висловлення інформативно згідно з нормами культури; правило якості – формулою висловлення відповідно до норм істинності, гармонії, співчуття та / або поваги; уникай двозначності, навіть якщо вона необхідна для ввічливості або збереження основних культурних цінностей; формулою висловлення такої довжини, яку диктує мета спілкування й дискурсивні правила твоєї культури; структурой висловлення відповідно до правил своєї культури. О. О. Селіванова зауважує, що етнокультурна компетенція складається з системи знань про всі види діяльності представників етносу, зокрема, й комунікативну, зокрема з культурних настанов і готовності до конкретного виду діяльності; культурних цінностей – оцінки за критеріями позитивного й негативного, прекрасного й потворного, потрібного й забороненого тощо; культурних норм – традицій, звичаїв, ритуалів й обрядів, законів тощо [Селіванова 2011: 277–278].

На наше переконання зазначені вище норми міжкультурного спілкування відповідають і нормам внутрішньокультурного спілкування, спрямованого на кооперацію і гречне ставлення комунікантів одне до одного. Проте правила міжкультурного спілкування передбачають дотримання нейтралітету, знання етикету представників інших культур. Натомість, конвенції внутрішньокультурного спілкування – це етноспецифічні, але спільні для всіх представників певної лінгвокультурної спільноти, звичаї обміну інформацією.

О.В. Яшенкова [Яшенкова 2010, с. 106–108] пропонує звертати увагу на такі складові етичної комунікації:

– конвенції щодо паравербальної складової етичного спілкування – відстань між співрозмовниками; форма привітання (обійми, поклін, рукостискання тощо); контакт очима (уважний погляд на співрозмовника); постава співрозмовників (закладання однієї ноги на іншу); торкання (див. [Calvo 2016; Fox 2004; Kress 2010]);

– конвенції щодо вербальної складової етичного спілкування – форма звертання («на ви»; із зазначенням звання, статусу або титулу; на скорочене ім'я, (див. [Kronhaus, 1997]); початок розмови (комплімент; *small talk*); «перебивання» співрозмовника (переривання як індикатор зацікавленості співрозмовника або неетичного ставлення); мовчання (довготривалі паузи в розмові); гучність розмови; спосіб висловлення своєї думки – щирість і прямота; конструктивна критика тощо (див. з цих питань праці [Coulmas 2005; Culpeper 2003; Naugh 2015]).

Ще одним важливим елементом мовленнєвої комунікації є табу [Culpeper 2010; Durkheim 2008; Kádár 2017]. Окрім соціально схвальних і бажаних для застосування мовленнєвих кліше, існують комунікативні заборони. До таких Ф. С. Бацевич [Бацевич 2009, с. 264–265] відносить мовні, тематичні та контактні табу.

До мовних табу належать лайливі слова та словосполучення (наприклад, так звані *four-letter words* – англ. *s***, f****); одиниці, забобони на уживання яких коріняться в міфологічних чи релігійних віруваннях (наприклад, позначення нечистої сили – укр. *дідько, лукавий, той, що з рогами, той, що не при хаті згадуючи, щезник, біс* тощо «диявол, чорт» [Загнітко 2017, с. 137]); назви фізіологічних дій, інтимних частин тіла, статевого акту тощо. Зазвичай таких виразів уникають або замінюють їх пом'якшувальними чи нейтральними маскувальними одиницями і висловами, наприклад, англ. *to go over the range* “to die”, *to powder one's nose* “(of a woman) to go to the toilet” тощо.

Тематичні табу – це заборонена тематика спілкування в конкретних ситуаціях, наприклад, рівень прибутку в родині або окремої людини: “*In American culture, data on income are notoriously unreliable. Furthermore, it is impolite to ask Americans directly about their wealth or income. There are many reasons why people would wish to hide such information ...*” (виділено нами) [Bodley 1997, p. 346].

До контактних табу можна віднести заборону на вербальне спілкування, зумовлену ритуалами: “*The ancient Achaeans, among others, understood the sacrality of **ritualistic silence**, its rhythm, and thus the reason for and orientation...*” [Scapp 2012, p. 108].

Отже, мовленнєвий етикет являє собою систему словесних формул, але одночасно є підсистемою загальних етикетних правил поведінки людини в суспільстві. Ці дві ознаки основоположні для визначень мовленнєвого етикету [Бацевич 2009, с. 261; Яшенкова 2010, с. 109], на поєднання яких ми спираємося в цій праці. Мовленнєвий етикет становить систему стандартних, стереотипних словесних формул, вживаних у ситуаціях, що повторюються повсякденно (вітання, прощання, вибачення, запрошення, побажання тощо) та входять до системи загальних правил поведінки, що ґрунтуються на моральних нормах і гуманістичних цінностях.

1. 1. 3 Універсальні та національно специфічні ознаки етикетної поведінки. Етикет – універсальний феномен, адже усі культури, усі соціальні прошарки діють відповідно історично встановленим правилам поведінки.

Важливо, що правила існують і діють незалежно від соціального статусу взаємодіючих суб’єктів, від типу політичної системи тощо. Разом з цим етикет вербальної та невербальної поведінки залежить від соціокультурної ідентичності комунікантів, оскільки різні сфери соціальної взаємодії передбачають певний набір правил неконфліктного спілкування.

Система етикетних правил змінюється у часі, доповнюється новими елементами, які можуть замінити застарілі форми. Історична стабільність чи варіативність етикетних правил залежить від швидкості та глибини історичних змін, які тривають у суспільстві. Наприклад, розглянемо зміни в українськомовному етикеті звертання.

В історії української культури існувало дві основні форми звертання: українська *добродію*, *добродійко* і західнослов’янська *пане*, *пані*. Українські шанобливо ввічливі звертання до знайомої і незнайомої особи *добродію*,

добродійко поступово застарівають й трапляються здебільшого в художній літературі: «*Високоповажний Добродію, ось посилаю обіцяні вірші*» (Л. Українка, V, 1956, 423), «*Що ви хотіли, добродію Діденко?*» (А. Головка, II, 1957, 522), «*[Кіндрат:] Добродію! не думав я нікому хвалитися про те, що маю в серці*» (В. Самійленко, II, 1958, 28)» [цит. за: Академічний 2018].

Західнослов'янські одиниці *пане, пані* стали частотними на поч. ХІХ ст. як ввічливі форми звертання або називання стосовно до осіб статі привілейованих верств суспільства: «*Здоров був, батьку, вельможний пане сотнику! – заклекотіла громада*» (Квітка-Основ'яненко, II, 1956, 178) [цит. за: Академічний 2018]. Сьогодні звертання *пане, пані* — ввічливі форми згадування або звертання, звичайно до офіційних представників чи громадян іншої держави (*Пан посол; Пан міністр* [Академічний 2018]). Разом з цим ці форми все більше поширюються у спілкуванні сучасних українців, втрачають статус регіоналізмів, оскільки трапляються не тільки у західних областях України. Приклади *Шановна пані Олено!* та *Пані Інно!* засвідчують закріплення офіційної величальної функції звертаннями *пане, пані*. В офіційному, здебільшого усному, спілкуванні послуговуються цим звертанням у поєднанні з прізвищем або назвою особи за фахом чи родом діяльності, а також самостійно або в поєднанні з іменем [Мацюк 2005]: «*Сьогодні, 24 вересня, члени постійної комісії міськради з питань освіти, науки, культури та мови підтримали проект рішення депутата Аскольда Пекарського, що передбачає шанобливе звертання «пане», «пані», «панове» у спілкуванні лучан./ За словами депутата, такий проект зовсім не потребує коштів, адже «нічого так дешево не коштує і так дорого не ціниться, як шанобливе звертання».*» (Район.In.Ua 24.10.2015. 14:58). [Пани та панянки 2015].

Сьогодні спостерігаємо також інші суттєві зміни в українськомовному етикеті звертання. За останні роки помітно знизилася частота уживання повних форм звертання, які складаються з імені та по батькові, що пов'язано з

прагненням адресанта максимально наблизитися до адресата, зробити спілкування дружнім, зменшити напруженість та збільшити ступінь довіри.

Варіативність етикетних настанов помітна в синхронії. Загальні правила етикету (яких дотримуються всі члени суспільства), доповнюються корпоративними правилами спілкування (яких дотримуються члени конкретних соціальних груп). Наприклад, королівський етикет [Hartley 2012; Šechová 2015] вельми регламентований.

Правила дипломатичного етикету [Чугаєнко 2011] чітко визначають офіційну поведінку учасників дипломатичних прийомів, візитів, переговорів. Від точності дотримання етикетних правил залежить престиж країни, яку представляють дипломати та інші працівники посольства: дипломатичний протокол – «це сукупність загальноприйнятих правил, традицій і умовностей, яких дотримуються керівники держав і урядів, відомства закордонних справ, дипломатичні і торговельні представництва, офіційні особи в міжнародному спілкуванні. <...> Грамотний протокол і сучасний дипломатичний етикет створюють сприятливий клімат для спілкування, підвищують престиж не лише дипломатичного відомства, але і держави в цілому» [Чугаєнко 2011, с. 8].

Правила військового етикету [Волошина 2011] охоплюють норми поведінки військовослужбовців у всіх сферах їхньої діяльності. Військовий етикет заснований «на принципах загальнолюдської моралі, статутів й традицій збройних сил. Такі правила охоплюють службові та неслужбові взаємини воїнів, форми їх ставлення один до одного, до інших людей, ритуали» [Волошина 2011, с. 21].

Сучасний етикет регламентує вербальну й невербальну поведінку не тільки на церемоніях, офіційних прийомах і зустрічах, а й поведінку на вулиці, у гостях, на службі, у побуті. Зазначимо, що недотримання правил етикету ускладнює спілкування, стимулює неповагу, викликає негативне ставлення до співрозмовника. Переконливі докази знаходимо у зіставному дослідженні А. Вежбицької [Wierzbicka 1985]. Дослідниця порівнює вираження запрошення,

прохання, поради, незадоволення, здивування, невпевненості засобами англійської та польської мов. А. Вежбицька з'ясувала, що відмінності у засобах та структурах вербального оформлення мовленнєвих актів повсякденного спілкування англійською та польською мовою спричинені культурними відмінностями (“*language-specific* < *culture-specific*”), тобто культурними настановами мовців на спонтанність, прямоту, інтимність та сердечність спілкування або, навпаки, на опосередкованість, дистанціювання, толерантність та антидогматизм. Як зазначає дослідниця, засоби етикетного спілкування обираються швидше відповідно до культурних преференцій мовців, ніж до загальних норм ввічливості (“*due to aspects of culture much deeper than mere norms of politeness*” [Wierzbicka 1985, p. 145]). Наприклад, у польській культурі етикет прийому гостей передбачає, що господар природно домінує й гостинно наполягає на тому, щоб гості спробували їжу й напої, а потім поїли ще трохи. В контексті польської гостинності запитання, поширені в англомовних культурах на кшталт *Would you like a beer?* (польськ. *Miałbyś ochotę na piwo?*), просто недопустимі, адже сприймаються швидше як запитання, а не як пропозиція, частування. Доречнішим буде уживати ввічливі форми прохання чи імперативи:

- польськ. *Proszę bardzo! Jeszcze troszkę!* (англ. *Please! A little more!*);
- польськ. *Ale już nie mogę!* (англ. *But I can't!*);
- польськ. *Ale koniecznie!* (англ. *But you must!*, досл. *But necessarily!*)

[Wierzbicka 1985, p. 148].

Отже, неконфліктне спілкування передбачає знання як універсальних, так і культурноспецифічних норм поведінки. Система етикетних правил динамічна. Вона змінюється у часі та варіюється у просторі внаслідок соціально-культурних змін, розвитку освіти, змін умов життя. Тож одні правила застарівають, інші залишаються незмінними або корегуються. Норми етикету є умовними, а їх дотримання визначається місцем, часом, статусом комунікантів. Розглянемо етикет як складову комунікації.

1. 2 Етикет як складова комунікації

1. 2. 1 Комунікативна ситуація та етикетна ситуація. Етикетне спілкування завжди є актом будь-якої мовленнєвої дії (за винятком контактних табу), адже спілкування поза нею неможливе. Спілкування відбувається через реалізацію комунікативних ситуацій.

На думку О. О. Селіванової, комунікативна ситуація характеризується «замкненістю, цілісністю і системністю, діяльнісною динамічністю» [Селіванова 2011, с. 39]. Виходить, комунікативну ситуацію можна визначити в широкому сенсі як спілкування в умовах дії динамічної системи об'єктивних та суб'єктивних факторів.

Конкретніше визначення комунікативної ситуації розкриває те, які чинники безпосередньо впливають на комунікативну ситуацію, або які складові створюють комунікативну ситуацію. Ф. С. Бацевич вважає, що до комунікативної ситуації залучаються «партнери по комунікації <...> яка спонукає її учасників до міжособистісної інтеракції. Комунікативна ситуація визначає мовленнєву поведінку, способи реалізації комунікативної інтенції (стратегію, тактику комунікації тощо)» [Бацевич 2009, с. 337]. Можна сказати, що комунікативна ситуація «виникає на основі взаємодії ситуаційних позицій учасників комунікативного процесу» [Ганніченко 2017], а поведінкою учасників процесу керують потреби, наміри (інтенції) тощо [Матушевська 2020, с. 170].

Слід зазначити про необхідність розмежування понять «комунікативна ситуація» і «комунікативний акт». Комунікативна ситуація відрізняється від комунікативного акту тим, що створює умови для реалізації конкретного комунікативного акту: комунікативна ситуація – сукупність факторів, які зумовлюють можливість і характер комунікативного акту; комунікативний акт – основний структурний елемент комунікації, конкретний акт взаємодії, який уможлиблюють інші комунікативні акти, що передують йому.

Саме у процесі конкретного комунікативного акту учасники спілкування застосовують правила мовленнєвого етикету. Комунікативний акт реалізується системою комунікативних / мовленнєвих дій, кожній з яких властиві певні засоби реалізації, вибір яких, як наголошено вище, визначає комунікативна ситуація. До комунікативних актів відносять повідомлення, репліку, доповідь тощо. комунікативні дії варіюються залежно від обставин спілкування, наприклад, доповідь може бути агітаційною, науковою т.ін. Комунікативний акт у свою чергу спричинений комунікативним наміром (інтенцією) мовця, зокрема бажанням залучитися до спілкування та обмінятися інформацією задля професійних, соціальних, пізнавальних потреб або встановлення та закріплення дружніх стосунків. Отже, поняття комунікативної ситуації є інтегральним по відношенню до понять комунікативного акту, комунікативної дії та комунікативної інтенції.

Будь-які аспекти комунікації передбачають наявність учасників комунікації. слід зауважити також, що спілкування відбувається в реальному просторі та часі. Тому учасники, місце і час спілкування також входять до комунікативної ситуації поряд з комунікативним актом і дією.

Комунікативна ситуація, яка передбачає застосування правил ввічливості та неконфліктного спілкування, є етикетною ситуацією. Спільні ознаки та розбіжності між суб'єктами (тобто учасниками) комунікації впливають на визначення етикетної ситуації, модель її побудування з урахуванням соціального та комунікативного статусу мовців. Вважаємо, що не тільки «розбіжності між комунікантами зумовлюють ступінь етикетизації спілкування» [Козлова 2020, с. 70], але також і їх спільні ознаки. Наприклад, у святкових ситуаціях привітання друга чи подруги дозволено не лише послабити дію етикетних норм формального привітання, а й рекомендовано обирати засоби, співвідносні з неофіційним реєстром спілкування. Іншими словами, загальноприйняті етикетні правила, мають бути гармонізовані відповідно до учасників, місця, часу спілкування.

Важливі складові етикетної ситуації проаналізовано у праці, присвяченій повсякденному етикетному спілкуванню [Козлова 2020, с. 70–75]. Окрім учасників, місця та часу, до етикетної ситуації слід також віднести цілі (інтенції) учасників комунікації – відповідати культурним традиціям та поведінковим вимогам етикетної комунікації; засоби реалізації взаємодії – вербальні і невербальні; правила етикету – вибір відповідних засобів та порядок їх застосування.

В подальшому спираємося на таке визначення етикетної ситуації: «етикетна ситуація є стандартною комунікативною ситуацією, у якій суб'єкти взаємодіють відповідно до їх статусу та соціальної ролі, мають конкретну прагматичну мету та очікують від партнера конкретної реакції» [Козлова 2020, с. 78].

1. 2. 2 Етикетні ситуації повсякденного спілкування. Етикетні ситуації реалізуються у щоденній практиці індивідів, але пов'язані не лише з рутинними діями, виконання яких добре відомо та відпрацьовано. Повсякденне життя людини також сповнене важливими аспектами культури. Отже, повсякденний етикет є регулятором соціалізації індивідів, адаптацією їх у системі культури.

Етикет стосується не лише правил ділових інтеракцій, а й спілкування у побуті, у колі друзів та членів сім'ї. Етикет виявляється тісно пов'язаним з типовими життєвими подіями: етикетні ситуації повсякденного спілкування «різноманітні та характеризуються часто невмотивованим переходом від одного аспекту до іншого. Комунікація регламентується етикетними правилами, проте спілкування фатичне, інформативне й не вимагає від учасників визначеного конкретного результату» [Козлова 2020, с. 72].

Ділові етикетні ситуації включають нараду, переговори, підписання контракту, запрошення, прохання, скаргу тощо. ці ситуації тісно перетинаються з повсякденними ситуаціями (вітання, привітання, прощання, прохання, несхвалення, вибачення тощо). під час виконання професійних обов'язків комуніканти реалізують повторювані стереотипні ситуації.

Етикетні ситуації повсякденної взаємодії мають різний ступінь ритуалізації, тобто можуть бути формалізовані більшою чи меншою мірою [Козлова 2020, с. 78]:

- щоденні етикетні ситуації, наприклад, привітання при зустрічі, прощання, знайомство, часто повторювані й найменш ритуалізовані;
- okazіональні етикетні ситуації, наприклад, прийом гостя, є регулярними й більш формалізованими порівняно з щоденними ситуаціями;
- святкові етикетні ситуації, наприклад, день народження, нечастотні, але циклічні й формалізовані;
- церемоніальні етикетні ситуації, наприклад, заручини, весілля, урочисті й відбуваються за особливої нагоди, дуже важливі й тому найбільш ритуалізовані.

Отже, різноманіття повсякденних етикетних ситуацій зумовлює багатство форм, правил і засобів неконфліктного спілкування, гнучкість норм мовленнєвого етикету, дослідження яких потребує чітко визначеної методики.

1.2.3 Процедура аналізу етикетної ситуації «День народження». Об'єктом дослідження у цій праці є ситуація «День народження», яка відноситься до святкових ситуацій повсякденного етикету. Правила мовленнєвої та невербальної поведінки ритуалізовані, що пояснюється декількома чинниками.

По-перше, святкування дня народження є культурною універсалією, адже всі культури відзначають важливі дати – народження дитини, повноліття, створення сім'ї, смерть. Хоча існують і винятки, наприклад, древні єгиптяни та греки святкували дні народження, а християни першого століття – ні, оскільки вважали таке святкування язичницьким обрядом.

По-друге, різні культури дотримуються певних традицій, різних уявлень щодо дня народження. У деяких африканських племенах дні народження конкретної особи святкують лише один раз на вісім років. Європейці, навпаки, вважають це свято вельми важливим і приємним, а отже, склали певні звичаї – запрошення і розваги гостей, частування тортом, задування свічок, експресивні

привітання, вручення подарунків. Привітання й побажання – найважливіші складові цієї ситуації, а задіяний вербальний супровід етикетної ситуації «День народження» реалізує емотивну функцію.

Отже, в комунікативному аспекті етикетну ситуацію «День народження» можна схарактеризувати як таку, що реалізується у конкретних актах святкування і складається з таких компонентів: учасники (іменинник і гості або ті, хто вітає), місце святкування / привітання, час святкування / привітання, інтенції комунікантів – справити враження, виявити справжні або вдавані емоції; мовленнєві засоби, невербальні атрибути (подарунки, прикраси тощо).

Аналіз актуалізації етикетної ситуації «День народження» передбачає її моделювання у вигляді фреймової структури та вивчення засобів вербалізації цієї структури. Пропонуємо послідовність таких етапів дослідження.

На *першому етапі* методом суцільної вибірки з інтернет джерел виокремлено контексти висловлювань носіїв англійської мови стосовно святкування етикетної ситуації «День народження» та привітання іменинника чи іменинниці.

На *другому етапі* відібрані текстові фрагменти систематизуються відповідно до конкретного блоку інформації, яку вони презентують – учасники, місце, час, подарунок, частування тощо. У такий спосіб виявляється фрейм – формалізована репрезентація різної інформації, змістового наповнення частин структури стереотипної ситуації «День народження».

На *третьому етапі* дослідження аналізуються особливості актуалізації привітань з днем народження сучасною англійською мовою. У такий спосіб виявляється зв'язок фреймової структури з інструментарієм спілкування, який актуалізовано в процесі монокультурної комунікації.

Отже, формування теоретико-методологічних засад дослідження дозволяє визначити етикет як важливу складову культури і повсякденного спілкування, яка регулює соціальну взаємодію, характеризується динамічністю й полікомпонентністю. Оскільки етикетні ситуації ґрунтуються на стереотипних

знаннях мовців про повторювані ситуації та події, реалізуються через низку комунікативних актів, що здійснюються задля реалізації певних комунікативних інтенцій, для аналізу етикетних ситуацій, зокрема ситуації «День народження» доцільно залучити фреймовий аналіз.

У наступному розділі буде представлено аналіз фрейм-структури ситуації дня народження, з'ясовано стереотипні уявлення представників англомовних культур щодо святкування цієї події, встановлено окремі лінгвокультурологічні особливості стереотипізації й концептуалізації цієї події, з'ясовано роль мовних і мовленнєвих засобів у створенні емоційно-експресивного забарвлення спілкування.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЕТИКЕТНОЇ СИТУАЦІЇ «ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ» В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ КУЛЬТУРАХ

2. 1 Лінгвокогнітивний аналіз етикетної ситуації «День народження»

2.1.1 Фрейм етикетної ситуації «День народження». За допомогою текстологічного і фреймового аналізу відібраних контекстів побудовано фрейм етикетної ситуації «День народження». Вербальні засоби, які трапляються в контекстах, актуалізують частини фрейму, а послідовність їх уживання віддзеркалює скрипт ситуації, тобто порядок дій та операцій концептуалізованої події. У такий спосіб схематизація повсякденного досвіду складається з декількох компонентів, розташованих у певній послідовності. Мисленнєві структури чи категорії співвідносяться з вербальними структурами й покривають конкретну сферу досвіду мовців – ситуацію дня народження.

Аналіз контекстів та їх систематизація дозволили встановити такі складники фрейму: подія / ситуація, учасники події, атрибути, умови (причини, місце, час).

Ситуацію «День народження» концептуалізовано як послідовність таких дій:

– планування – “*Jolene says that she’s going to celebrate her ... birthday next year by doing a 5000-piece puzzle of the Sistine Chapel*” (S. King. *Dolores Claiborne*) [Cambridge 2021];

– запрошення гостей – “*This is a decent birthday invitation that suit most of the birthday parties*” (InfoArt);

– підготовка свята – “*... a unique marquee was erected which had only been used once before in London — on Elton John’s birthday*” [Cambridge 2021];

– привітання – “*Happy birthday!*”; “*I didn't even see her to wish her a happy birthday*” [Cambridge 2021];

– вручення подарунків – *to give a birthday present* (“*giving presents on a birthday is an old tradition*”; “*giving presents and gathering together on a birthday helped to ward off evil spirits that were especially attracted to people on their birthday*” [FloraQueen]);

– святкування (частування і розваги) – “ “*And to give birthday parties,*” he laughed” (E. Hemingway. *A Farewell to Arms*); “*That individual must be between 18 and 64 years of age and should be the person who last celebrated a birthday*” (Cambridge English Corpus) [цит. за: Cambridge Dictionary 2021]; “*Although children's birthday parties have changed in many ways, some features remain the same. Musical chairs, charades and blind man's buff – all games that were popular in the late 19th century – are still played at children's parties in the 2000s*” [Swarbrick 2013];

– подяка за привітання – A: “*Happy Birthday, Tommy!*” B: “*Thank you everyone!*”; A: “*Thank you for the wonderful present, Mom!*” B: “*You're welcome, sweetie. Happy Birthday!*”; *She recalled birthday presents being taken until the thank-you notes were written* [Cambridge 2021];

– прощання, провідання гостей – *Goodbye, dear! I hope you have a happy birthday today!*

Учасники ситуації – це комуніканти, зокрема іменинник чи іменинниця та гості свята. Вони виступають безпосередніми суб'єктами дій, які здійснюються під час святкування. Наприклад, *She* [іменинниця] *is celebrating her seventeenth birthday*; *He* [гість] *came to your birthday party*.

Атрибутами ситуації виступають різні реалії, об'єкти, над якими здійснюються дії. До таких належать символічні предмети – *birthday cake, birthday present, birthday card, birthday song* тощо: *He has a birthday cake recipe and a kitchen well stocked with all the input: flour, eggs, sugar, extract of vanilla, and so on; Birthdays are the best days! Wouldn't you agree? From birthday phone*

calls to cake and candles, nothing makes anyone feel more special [Swarbrick 2013].

Умови святкування деталізовано причиною, місцем та часом святкування. День народження відзначають як щорічне святкування та урочисте святкування ювілею чи повноліття: *Born in 1909, his academic career led to honorary degrees and special events, such as this festschrift for his 80th birthday; Jolene says that she's going to celebrate her 90th birthday next year by doing a 5000-piece puzzle of the Sistine Chapel* (S. King. Dolores Claiborne) [Cambridge 2021].

В Австралії, наприклад, дуже важливим є святкування двадцять першого дня народження: *“21st birthday is always the most special birthdays for everyone in every country. And so in Australia, there is a special tradition of celebrating this year birthday party. And the ideal ideas lie in the gift of the 21st birthday celebrations. In Australia, turning to 21 means one is adult. It is symbolic gift to a 21st year old boy or girl to give the key of their house to them. It is a tradition with intense meaning. This means the girl or the boy is given the freedom to stay inside the home as much as she wants and also to allow him/her to stay as long as she desires to be outside the house”* [Food and dining 2021].

У Новій Зеландії урочисто святкують дитячі «ювілеї»: *“The first birthday was always important – perhaps because by then the baby had passed the most vulnerable stage of infancy. Other noteworthy childhood birthdays now are the fifth – in New Zealand the birthday before most children start school – and the 10th, when a child reaches ‘double figures’ ”* [Swarbrick 2013].

Обирають звичайне чи особливе місце святкування: *Why can't I have my birthday party in a normal place?; You will also find that the hotel is an ideal place for your child's birthday party, with menus and entertainment carefully created with that special child in mind – your child.* Час, зокрема дата святкування, завжди визначений і тому може бути концептуалізований як термін початку чи закінчення інших особливих, важливих подій: *It was on the ninth of November, the eve of his own thirty-eighth birthday.*

Отже, фрейм представляє структуру знання про стереотипну ситуацію «День народження». За результатами аналізу контекстів, в англомовних культурах фрейм цієї ситуації охоплює низку категорій, яка передбачає знання про під-фрейми, які деталізують фрейм: учасники – іменинник і гості, атрибути – символи свята (подарунок, пиріг, свічки). До цього слід додати, що представники англомовних культур уявляють стереотипну ситуацію дня народження з погляду низки послідовних кроків. Така структура знання може бути узагальнена як сценарій / скрипт, тобто динамічний фрейм, спеціально призначений для послідовності подій: досвятковий етап: планування свята, запрошення, підготовка до святкування; етап святкування (привітання, вручення подарунків, частування, розваги); післясвятковий етап (подяки, прощання).

2. 1. 2 Лінгвокультурологічна складова фрейму етикетної ситуації «День народження». Знання як статичних фреймів, так і динамічних фреймів (сценаріїв / скриптів) є природним для мовців. Саме так, у вигляді послідовності подій, члени суспільства уявляють собі ту чи ту ситуацію, сприймають та оцінюють її: *“People celebrate birthdays in Australia with games and cake and the same “Happy Birthday” song that is sung in the United States. After singing the birthday song, they cheer, “Hip hip hooray!”*” [Weil 2009, p. 28]. Фреймова структура існує у свідомості носіїв культури як еталон події, який дозволяє передбачити те, що має відбуватися згідно установлених культурною традицією правилам соціально схвальної поведінки, тобто етикету. Вважаємо, що саме тому фреймам властива культурологічна маркованість.

Джерелом культурологічної інформації є безпосередньо сама дійсність. Через те культурною специфікою марковані послідовність реалізації сценарію, змістове наповнення під-фреймів / слотів, а також їх вербальне оформлення. Розглянемо приклади.

Найяскравіше культурологічна компонента виявляється в акцентуації конкретних частин фрейму. Так, для американської культури дуже важливий

досвятковий етап, коли відбувається підготовка до свята – вибір одягу (*Sunday best – in (one’s) Sunday best “wearing one’s very best clothes, as one would wear to a Sunday church service” (Instead of some big party, let’s all get dressed up in our Sunday best and go for lunch at a fancy restaurant for my birthday!”*)), декор приміщення (*balloons, crepe-paper* тощо – ... *As the party planning gets started, <...> **Balloons, cups, napkins, and centerpieces** will be eye-popping pretty in our favorite hue. <...> and **pair up the berry with black-and-white striped tablecloths and paper plates*** [Make Her 2021]).

Для представників австралійської культури підготовка до свята менш важлива, так само і місце, де відбувається свято, та їжа. Аналіз контекстів засвідчує, що ці частини фрейму виведені з фокусу уваги, а очікування комунікантів орієнтовані саме на зменшення акцентуації цих складників структури знання. Традиція та етикет святкування дня народження в Австралії склалися під впливом кліматичних умов континенту. У спекотному регіоні свята зазвичай відбуваються на відкритому просторі. Тому святкування дня народження буде неповним без барбекю: “*Due to the **special climate**, the tradition of Australian birthday parties are a little different from the others. Whenever you talk about an Australian birthday party, something spicy is always there in their dish. And the Australian **birthday party is not at all complete without the barbecues***” [Food and dining 2021].

Австралійський стиль буття передбачає невибагливість до одягу та їжі. Австралійці радіють і отримують задоволення від простих речей. Система цінностей спирається на дружбу і підтримку, готовність допомогти, бути таким як усі, не виділятися, бути сильним і винахідливим. Тому австралійців задовольняє просте частування. Соціально схвалюється святкування дня народження разом, у колі добрих друзів, родичів та знайомих. А святкове частування складається з простої їжі з мінімумом прикрас. Невипадково традиційне блюдо на день народження має назву *fairy bread* (досл. «чисто хліб»): “*...she/he’s about to **eat a special dish named ‘Fairy Bread’ which popular snack is made of buttered bread with sprinkles known as hundreds and thousands.***

Such uniqueness lies when it is a traditional celebration of Australian birthday. In Australia, the weather is never too cold, nor too hot; so the birthdays are always celebrated in a more comfortable ways with the traditions” [Food and dining 2021].

Вельми виразною виявляється культурна маркованість змістового наповнення окремих частин фрейму. Слід приділити увагу такій важливій складовій, як вручення подарунків. Цей сегмент становить універсальну динамічну структуру знання про стереотипну ситуацію свята дня народження, адже вручення подарунків, як і безпосередньо святкування, властиве майже всім культурам світу. Скажімо, на відміну від мусульманської традиції, релігійні настанови якої забороняють святкувати день народження, англомовні культури не є винятком з-поміж інших культур світу, і вручення подарунків – це важливий аспект свята. Етикетні норми передбачають процедуру вручення і доцільність подарунку.

Наприклад, австралійський етикет не схвалює коштовних подарунків, а поціновує взаємодію (*exchanging gifts*): “*we don’t just get each other a Koala mattress*” [Food and dining 2021], де *Koala mattress* означає “an eco-friendly, top-rated design bed”), “*It does not matter how small, big, cheap or expensive gift it is...*” [Food and dining 2021]; “*They arrange for exchanging gifts. You as a guest in an Australian birthday party will always come back home with a gift in your hand, a token of thank you gift. They believe that lending and achieving is related to each other, the more you lend, the more you will receive. ... everyone received the same exchange gift so that none is judged on the basis of their budget. Such an act is very humane and grateful*” [Food and dining 2021].

Етикетні норми американської культури, навпаки, не вимагають обміну подарунками, хоча і не відхиляють його: “*It is not necessary to give a gift later in return of receiving a gift but will likely be appreciated*” [Gift Giving 2021]; “*...when given a gift, a simple smile, and saying “thank you” works well*” [Gift Giving 2021].

Аналіз наведених та інших прикладів переконує у взаємодії загального контексту етикетної ситуації, мови і культури комунікантів. Перейдемо до аналізу лінгвального аспекту актуалізації фрейму «День народження».

2. 1. 3 Вербалізація етикетної ситуації «День народження». В англomовних культурах ситуацію «День народження» вербалізовано різноманітними засобами. Номінація свята здійснюється за допомогою декількох синонімічних одиниць, зокрема *birthday* “the day that is exactly a year or a number of years after a person was born”, *landmark / milestone birthday* “a special birthday such as your 18th, 21st, 30th or 40th birthday” (“*Those 30, 40, 50, 60 landmark birthdays never meant anything to me*” [цит. за: Cambridge Dictionary 2021]) та *anniversary* “the yearly recurrence of the date of a past event” (“*Your birthday is the anniversary of the date on which you were born*” [Collins 2021]).

Двоелементні композити (*landmark / milestone birthday*) на позначення «круглих» (цілих і важливих) дат утворено поєднанням іменника, який означає «важливий етап» і виконує атрибутивну функцію у складі конструкції, та іменника *birthday*. Історично святкування дня народження пов’язане з точним відліком часу: “... *this lasted shortly from after his first birthday until his second*” (*The Cambridge English Corpus*) [цит. за: Cambridge Dictionary 2021]. Імовірно, саме тому святкування «круглих» дат пов’язують зі змінами, початком нового життєвого етапу: “*Forty, more than any other landmark birthday, seems to mark the moment when we make a reassessment of ourselves*”, “*We all like to think that milestone bithdays lead to exciting points in our lives*” [цит. за: Cambridge Dictionary 2021].

Аналіз цих та інших висловлювань дозволяє простежити контекстуальну наближеність лексеми *birthday* та її синонімів з такими одиницями:

– іменниками з семантикою початку докорінної зміни (*point* “a particular time or **place reached** in a process”, *turning point* “the time at which a **situation** starts to **change** in an important way”), серйозного перегляду уявлень (*reassessment* “the **consideration** or assessment of something **again**, in the light of **new** or **different** factors”) тощо – “*This was the ideal rite of passage for my 40th*

birthday” (*Times, Sunday Times, 2010*) [цит. за: Collins 2021], також див. приклади вище;

– дієсловами із демонстративною семантикою (*to mark* “to **show** respect for or commemorate” – “*To mark his birthday, he was presented with a cake but was said to look unwell and left the ground before kick-off*” (*Times, Sunday Times*) [цит. за: Collins 2021];

– дієсловами руху, у значеннях яких наявні також і семи результативності (*to reach* “to **arrive at** a place, especially after spending a long time or a lot of effort travelling”), дирекціональності чи каузації (*to lead* “to **go in** a particular **direction** or have a particular **result**, or to allow or **cause** this”) – “*I want you to reach your birthday without some mad person grabbing you off the street*” (*Subtitles of movies/series*) [цит. за: Reverso 2013–2021];

– дієслова з екзистенціальним та посесивним значеннями (*to be, to have*) – “*This is your second birthday in absentia (addressing a dead relative)*” (*Cambridge English Corpus*) [цит. за: Cambridge Dictionary 2021] “*If the selected household contained more than one eligible respondent, the respondent who would have his or her birthday next was selected*” (*Cambridge English Corpus*) [цит. за: Cambridge Dictionary 2021].

Вербалізація стереотипної ситуації відбувається також за допомогою клішованих виразів, у структурі яких іменник *birthday* займає ініціальну або термінальну позицію: *birthday cake, birthday card, birthday celebration, birthday gift, birthday present* [Cambridge Dictionary 2021], *birthday candles, birthday concert, birthday dinner, birthday greetings, birthday treat, birthday weekend, birthday bash* “*birthday party*”, *to celebrate a birthday, happy birthday, to mark a birthday* [Collins 2021].

В ініціальній позиції лексема *birthday* реалізує функцію атрибутива, який уточнює значення наступного складника. При цьому характер уточнення варіюється:

– призначення – *birthday cake* “a cake that you eat on someone’s birthday”, *birthday card* “a card that you send to someone on their birthday”, *birthday candles* “candles that are used to decorate birthday cakes”;

– час – *birthday weekend* “a weekend that falls on someone’s birthday”;

– привід – *birthday concert* “a concert that is held to celebrate someone’s birthday”, *birthday greetings* “message saying that you hope someone will be happy and healthy on their birthday”, birthday dinner “the dinner served to mark someone’s birthday”, *birthday treat* “food served to mark someone’s birthday”.

Лексема *birthday* займає термінальну позицію як ядерний елемент у сполученнях з прикметниками, які мають виразну позитивну емоційну та оцінну забарвленість: *happy birthday* (*happy* “feeling, causing, or showing **pleasure** or **satisfaction**”), *special birthday* (*special* “especially **great** or **important**”), *great birthday* (*great* “very **good**”). Підсилення значення досягається шляхом розширення конструкції за допомогою інтенсифікатора *very* (*a very happy birthday* – “A **very happy birthday**. ... Birthdays are like cigarettes, you start by having one” [Works of Art 1950, p. 226]; *a very special birthday* – “Everyone deserves **a very special birthday**, including you,” he said. “The goblins care about you, and they wanted you to have a wonderful party” [Meadows 2013, p. 152]) або форми вищого ступеню порівняння прикметника (*the happiest birthday* – “It’s no wonder you’re wished *All the best things there are*, *And the happiest birthday* That you’ve had so far! *Have a Great Birthday!*” [Moore 2016, p. 151]).

Одиниця *birthday* зазнає фразеологізації значення і залучається до складу ідіоми *in one’s birthday suit* “not wearing any clothes” [Collins 2021]. Через це встановлюються концептуальні зв’язки у межах домену «Етикетна поведінка» між структурами знань про етикетну, соціально схвальну поведінку і девіацію від неї: “Can I show up at the party in this dress? What do you think? You may show up in your birthday suit, for all I care” [Хейнонен 2019].

Учасники ситуації вербалізовані завжди експліцитно за допомогою таких засобів:

– антропонім (ім'я іменинника чи гостя) – “*They just need some help for Konrad’s birthday*” (*Subtitles of movies/series*) [цит. за: Reverso 2013–2021]; “*Did you congratulate Tarja on her birthday?*” (*Subtitles of movies/series*) [цит. за: Reverso 2013–2021]; “*It is not Mr. Bagnet’s birthday*” (Ch. 49, p.1) [Dickens 2021];

– апелятив (позначення особи за допомогою назви професії чи посади, терміну спорідненості, вказівки на стосунки чи соціальні зв’язки іменинника та гостя) – “*the Captain’s birthday party* [Damned 1986]; *my anorexic boss’s birthday*” [Wanted 2003]; “*I stopped by for Mom’s birthday*” (*Subtitles of movies/series*) [цит. за: Reverso 2013–2021]; “*Father Joe Carroll, who is retiring today on his 70th birthday*” [Wilkins 2021]; “*Dad’s birthday in base eleven cracked another file*” (*Subtitles of movies/series*) [цит. за: Reverso 2013–2021]; “*It’s my neighbour’s birthday today. ... He doesn’t have any family left so everyone please wish him happy birthday on WhatsApp...*” (*Subtitles of movies/series*) [цит. за: Reverso 2013–2021];

– присвійний детермінатив у складі конструкції Poss + Noun – *his birthday, your birthday party, my birthday* [The Free Dictionary 2003–2021] тощо;

– особовий займенник – “*She* [іменинниця] *is celebrating her seventeenth birthday*”; “*He* [гість] *came to your birthday party*” [The Free Dictionary 2003–2021].

Зазначимо, що особові займенники трапляються здебільшого у текстах запрошень (“*I personally invite you to come join me as I celebrate my birthday*” [Best Birthday 2021]); ремінісценціях про святкування (“*Would you tell this committee now if you have a recollection about your happiest birthday?*” [Investigation 1956, p. 5718]), в яких подекуди йдеться навіть про негативні емоції чи враження від ситуації (“*It was on the ninth of November, the eve of his own thirty-eighth birthday, as he often remembered afterwards*” [Wilde 2007, p. 102], *A friend of mine is having a birthday party, and he invited everybody except me* [Best Birthday... 2021]; “*I’ve not had one happy birthday, makes me feel bloody terrific* [The Student...]); або у рекламних повідомленнях про надання послуг

щодо святкування (*Are you or a loved one celebrating a **birthday** or anniversary? Let us know your story, and there's a chance we'll celebrate your milestone* [Celebrate with... 2021]). У таких випадках особові займенники реалізують свою прагматичну функцію вираження референційних зв'язків ідентифікації і вказують на тип співвіднесеності акту мовлення з дійсністю, яка відповідає чи не відповідає очікуванням мовців та етикетним настановам стереотипної ситуації «День народження».

Серед апелювативів трапляються як загальноанглійські нейтральні одиниці, так і функційно марковані найменування. Наприклад, на позначення запрошених на свято друзів, іменника чи іменинниці уживають:

– нейтральні одиниці – *friend, friend of mine*: “*Hamann wrote an eighteen-page treatment for a screwball comedy titled **My Best Friend's Birthday**. It was very much in the vein of Howard Hawks' *Bringing Up...*” [Rausch 2019]; “*This past December was my birthday – and the three year anniversary of when I was raped. For my birthday in 2006, a **friend of mine** took me out to dinner...*” [Neumann 2010, p. 47];*

– застарілі найменування – *chum* (“*Or perhaps in the mess next your own they are keeping up a **chum's birthday**. Before them on the table is a large kettle of rum, or brandy ...*” [White 1862, p. 200]; “*It is **Chum's birthday** tomorrow and I buy him a little whip for a present...*” [Milne 2013]);

– найменування, які функціонують в межах розмовного реєстру, – *buddy, mucker, mate, pal* (“*He definitely wanted to be here for his little **buddy's birthday** and he was glad Tessa had told him about it*” [Fox 2010, p. 214]; “*... trying to persuade her to fly to New York at the end of the month to attend some Hollywood muckety – **muck's birthday bash***” [London 2007, p. 50]; “*Plus Dad had written that he would like to take Finn and a couple of his **mates** on ‘a special **birthday ...**’ ” [Pilkington 2016, p. 24]; “*Say it's your **pal's birthday**, even if it's not. This works well...*” [Weiss, Schostak 2012, p.17]).*

Уживання функційно маркованих одиниць не тільки збільшує експресивність висловлювання, а й сприяє інтимізації спілкування, зменшує

комунікативну напругу, додає експліцитності щирого ставлення до адресанта. Така мовленнєва поведінка дозволяється етикетними настановами англомовної культури лише за умов незначної соціальної дистанції між суб'єктами взаємодії (друзі, однолітки тощо).

Привертає увагу лінгвокультурологічна маркованість позначень комунікантів, зокрема, лексеми *mate*. В англомовній культурі Австралії до уживання слова *mate* ставляться демократичніше, ніж в інших англомовних культурах, що зумовлено історичними і соціальними чинниками розвитку австралійського суспільства. У спілкуванні австралійців одиниця *mate* не має функційних обмежень і набула ширшого значення, ніж в інших регіонах розповсюдження англійської мови – «друг, приятель, товариш» > «хтось / такі люди, як я» [Вежбицкая 2001, с. 184]. У праці А. Вежбицької [Вежбицкая 2001, с. 169–200] переконливо доведений ключовий статус слова *mate* в австралійській конфігурації концепту ДРУЖБА / БРАТСТВО, а також в австралійській національній картині світу: «... слово *mate* дає нам ключ до розуміння австралійського духу, австралійського національного етосу, австралійського характеру; і навіть ті, хто не захоче приєднатися до такої думки, буде вимушений визнати, що слово *mate* посідає вкрай важливе місце в австралійській національній містиці. Якщо це не ключ до австралійської культури, то це ключ австралійців до самих себе» [Вежбицкая 2001, с. 169]. Наведемо приклади уживання лексеми *mate* в контексті ситуації дня народження.

У першому фрагменті учасниками ситуації виявляються піаніст та його акомпаніатор. Один з них, акордеоніст, – літня людина. “*As part of the documentary, me and my piano accordionist mate, Dave ‘Nutz’ Hansford ... from Dulkaninna Station, who was celebrating his eightieth birthday...*” [Marsch 2019].

Другий контекст засвідчує уживання лексеми *mate* на позначення учасників ситуації дня народження, які належать до іншої, ніж у першому прикладі, вікової та соціальної групи: “*There were only two Police Officers at my fiftieth birthday party. When I am at work I am full on, ... I have many friends*

outside the job, ex school mates... I make it a priority to have friends outside of the job...” [Paterson 2021, p. 151].

Отже, правила австралійського етикету дозволяють фамільярність у спілкуванні й уживання слова *mate* на позначення дружніх, партнерських стосунків у різних контекстах, зокрема в ситуації святкування дня народження. Саме в пріоритетному уживанні маркованої одиниці виявляється особливість регіональної культури у позначенні учасників ситуації «День народження».

2. 2 Організація тексту вітання з днем народження

2. 2. 1 Композиція тексту вітання. Найважливіше в реалізації етикетної ситуації «День народження», безумовно, привітання іменинника. Нижче звернемося до аналізу тексту привітання.

Композицію тексту привітання становить його змістова структура. Аналіз прикладів засвідчив, що привітання містять універсальний набір складників, а їх послідовність, зміст та вербальні засоби актуалізації варіюються. Композиційно текст вітання охоплює ЗВЕРТАННЯ, ПРИВІТАННЯ, ПОБАЖАННЯ.

Зазвичай вітання розпочинається традиційним ПРИВІТАННЯМ – *Happy birthday!*, за яким слідує ЗВЕРТАННЯ. Наприклад, “*Happy Birthday, baby!*” [AllWording 2021]. Звертання і вітальне кліше передують ПОБАЖАННЯМ: “... *Happy birthday, dear [name] ... Let your birthday be bright...*” (*Happy Birthday song*).

Порядок слідування складників тексту вельми варіативний. Аналіз відібраних прикладів та їх систематизація дозволяють виокремити чотири моделі композиційних варіацій: привітання з типовою структурою; привітання з типовим набором складників, порядок слідування яких варіюється; привітання з редукованою структурою; розширені привітання.

Наведемо приклади привітань, які реалізують типовий порядок слідування компонентів ПРИВІТАННЯ – ЗВЕРТАННЯ – ПОБАЖАННЯ:

“Happy birthday to you! Happy birthday to you! Happy birthday [ПРИВІТАННЯ], dear pirate [ЗВЕРТАННЯ]. May your wishes come true” [ПОБАЖАННЯ] [Robinson 2019];

“I wish you a very happy birthday [ПРИВІТАННЯ], Miss Mary [ЗВЕРТАННЯ], and many happy returns” [ПОБАЖАННЯ] [Miles 1858, p. 15];

“Juliet Landau Subject: Happy birthday! [ПРИВІТАННЯ] Dear Juliet [ЗВЕРТАННЯ]. Three time zones distant and getting further away all the time, but glad I’m able to wish you a happy birthday” [ПОБАЖАННЯ] [Christie 2012].

Наступні контексти реалізують приклади привітань з днем народження, в яких склад конститuentів відповідає типовому набору, але порядок їх слідування варіюється:

“Dear Child, [ЗВЕРТАННЯ] Happy birthday to you [ПРИВІТАННЯ] / Happy birthday to you / Happy birthday, dear Child / Happy birthday to you / And many more... / And a pinch to grow an inch. ... [ПОБАЖАННЯ] / Wow, how time flies! It seems like just a few months ago, you and I spent a lot ...” [Anonymous 2008, p. 366];

“Because you are so special, may this special day of your life be filled with very special things that life can offer [ПОБАЖАННЯ]. Happy birthday [ПРИВІТАННЯ], sweetheart!” [ЗВЕРТАННЯ] [Daily Wishes 2021].

За результатами контекстологічного аналізу привітань з’ясовано, що найпродуктивнішими є позиційні варіації, в яких реверсовано порядок слідування привітання і звертання: *“Archie [ЗВЕРТАННЯ], my dear brother and friend, father, husband, and son, we wish you a very happy birthday [ПРИВІТАННЯ] and many more in the years to come, and whatever the future” [ПОБАЖАННЯ] [Montefiore 2014, p. 44].* Вважаємо, що такий вибір розташування складників зумовлений прагматичними перевагами комунікантів. Переміщення звертання в ініціальну позицію можна пояснити бажанням мовців збільшити ступінь персоналізації повідомлення,

акцентувати на особистості адресата, зробити привітання інтимнішим, покращити атмосферу і створити гарний настрій.

Привітання набуває ще більшої експресивності та інтимності за допомогою застосування такого прийому, як фреймінг. Необхідно зазначити, що фреймінг – міждисциплінарний термін і уживається на позначення когнітивної деформації, коли форма подання інформації впливає на її сприйняття людиною. Отже, фреймінг впливає не тільки на формулювання висловлення, а й смислові акценти. Розглянемо наступні приклади фреймінгу у привітаннях з днем народження:

“*Sweetheart* [ЗВЕРТАННЯ], *age is just a number, for me you are a year younger today and will always be for the rest of your birthdays* [ПОБАЖАННЯ]. *You will never grow old in my eyes and in my heart. Happy Birthday* [ПРИВІТАННЯ], *Dearie.*” [ЗВЕРТАННЯ] [120 Cute 2021];

“*Baby* [ЗВЕРТАННЯ], *on your birthday, I pray that you get whatever your heart desires. May this special day of yours bring with it God’s blessings and love into your life* [ПОБАЖАННЯ]. *Have a wonderful birthday* [ПРИВІТАННЯ], *my love*” [ЗВЕРТАННЯ] [120 Cute 2021].

У наведених контекстах фреймінг реалізовано за допомогою прийому повтору. Привітання розпочинаються й закінчуються звертанням до іменинниці. Рамкова конструкція [ЗВЕРТАННЯ] ... [ЗВЕРТАННЯ] містить слова з позитивною оцінкою, вираженою такими засобами:

– одиницями з інгерентною й експліцитно вираженою оцінкою (*sweetheart* “a person that you love, especially a child or a person you have a romantic relationship with”, *love* “a person that you love and feel attracted to; a friendly form of address”);

– одиницями з інгерентною й експліцитно вираженою оцінкою, яка може бути посиленою зменшувально-пестливим суфіксом (пор. *dear* “a form of address to someone you love or are being friendly to, not used between men” > *dearie* “a friendly form of address, nor used between men”);

– одиницями з адгерентною й експліцитно вираженою оцінкою (*baby* “a very young child; a young animal”).

Зробимо відступ від аналізу композиційних особливостей текстів привітань з днем народження і зосередимо увагу на природі інгерентних та адгерентних конотацій.

Інгерентні конотації становлять невід’ємну і постійну складову значень лексичних одиниць. Вони представлені узуальними компонентами й інтегровані до складу денотативних значень найменувань. Інгерентні конотації насичені емоційними й оцінними семами, забарвлення яких не залежить від контекстів. Тому позитивні чи негативні асоціації завжди супроводжують слова, до яких вони відносяться. Зокрема, у привітаннях з днем народження трапляються звертання до іменника чи іменинниці з позитивним конотативним забарвленням. У вищенаведених прикладах значення лексичних одиниць *sweetheart*, *love* та *dearie* містять семи ‘**love** = strong feeling of liking’, ‘**romantic** = excited, feeling happy or enthusiastic’, ‘**attracted** = drawn by good qualities’, ‘**friendly** = behaving in a pleasant, kind way’. Саме завдяки цим семам найменування набувають стилістичного навантаження й маркованості поза межами контекстів їх реалізації, оскільки вони стимульовані реальними властивостями та ознаками об’єктів, які позначають ті чи ті одиниці.

На відміну від інгерентних конотацій, адгерентні конотації закріплюються за лексемами лише в контекстах. Вони не пов’язані безпосередньо з позначуваним об’єктом, а виявляються okazіонально й присвоюються йому в результаті мисленневої діяльності мовців, отриманих ними вражень та відчуттів, які стимулювали ті чи ті асоціації. У текстах аналізованих привітань адгерентні конотації супроводжують нейтральні одиниці. Зазначимо, що мовці бажають наголосити на позитивних рисах іменинників, навіть, гіперболізувати їх. Тому адгерентні конотації трапляються в поодиноких випадках, а емотивно насичена лексика з інгерентною позитивною оцінкою превалує. Це підтверджує наведений вище

приклад, де фреймінг утворений уживанням нейтральної одиниці *baby* та емоційно забарвленої лексеми *love*: “***Baby***, on your birthday, I ... Have a wonderful birthday, ***my love***.” [120 Cute 2021]. Завдяки контекстному наближенню слова з позитивною інгерентною конотацією, лексема *baby* набуває експресивності, й засвідчує тепле, ніжне почуття мовця до адресата – “someone you love”.

Повернемося до аналізу композиційних варіацій текстів привітання з днем народження. Третій варіант композиції привітань представлений редуцією і реалізований у так званих «стислих привітаннях» (*short birthday wishes, short birthday greetings*), котрі здебільшого обмежуються одним чи двома складниками типової структури: побажанням і/чи привітанням. Проте стислі привітання охоплюють різні складники. Наприклад:

–[ПОБАЖАННЯ] – “*Hope all your birthday wishes come true!*”; “*Wishing you the biggest slice of happy today*”; “*I hope your celebration gives you many happy memories!*” [Short Birthday];

–[ПРИВІТАННЯ + ЗВЕРТАННЯ] – “*Happy, healthy, wonderful birthday to you, my friend!*” [Short Birthday...]

–[ПРИВІТАННЯ + ПОБАЖАННЯ] – “*Happy birthday! May your Facebook wall be filled with messages from people you never talk to.*” [The 50 Best Happy 2017];

Часто привітання доповнюються рекомендаціями, порадами, настановами щодо найкращого святкування чи подальшого життя, а також компліментами. Урізноманітнення складників стимулює варіативність порядку їх слідування у межах будови тексту привітань. Це дозволяє виділити ще одну модель композиції привітань з днем народження з факультативними складниками, зокрема порадою, компліментом чи освідченням:

–[ПОРАДА + ПОБАЖАННЯ] – “*Count not the candles...see the lights they give. Count not the years, but the life you live. Wishing you a wonderful time ahead. Happy birthday.*”; “*Forget the past; look forward to the future, for the best things are yet to come*” [The 50 Best Happy 2017];

–[ПРИВІТАННЯ + КОМПЛІМЕНТ] – “*Happy Birthday! Happy Birthday! Happy Birthday! That’s right, one birthday wish isn’t enough for a beautiful person like you!*” [AllWording 2021];

–[КОМПЛІМЕНТ + ПРИВІТАННЯ] – “*You are not getting older, you’re just getting wiser! Happy birthday!*” [Short Birthday];

–[НАСТАНОВА] – “*It’s your special day — get out there and celebrate!*”; “*Our age is merely the number of years the world has been enjoying us!*” [Short Birthday];

–[ОБІЦЯНКА + ПРИВІТАННЯ] – “*In good times and bad, I’ll be right here by your side. Happy birthday to my dearest friend!*” [Short Birthday];

–[ПОДЯКА + ПОБАЖАННЯ] – “*I am so thankful that you are a part of my life. Wishing you all the best for your birthday!*” [Short Birthday...];

–[ПРИВІТАННЯ + ПОБАЖАННЯ + ОСВІДЧЕННЯ] – “*Wishing you a Happy Birthday / As you celebrate your special day! I celebrate the beautiful friendship we share. May your birthday wish come true. Love you!*” [It’s your special 2021].

Четверта композиційна модель представлена розширеними привітаннями, які містять обов’язкові (привітання, звертання та/чи побажання) та факультативні (настанова, комплімент тощо) складники: [ПРИВІТАННЯ + ЗВЕРТАННЯ + ОБІЦЯНКА + ПОБАЖАННЯ + НАСТАНОВА] – “*Happy birthday, my buddy. I would have made today a public holiday because you are a rare breed but let’s leave that for another day. To my one and only, you deserve the blessings showered on you and many other benefits that God will unleash on you. Smile today and every other day of your life on earth, my dear friend*” [100 Long 2021].

Отже, композиція текстів привітань з днем народження є вельми різноманітною. Аналізовані тексти дозволяють розрізнити чотири моделі: привітання з типовим набором і порядком складників, привітання з типовим набором, але варіативним слідуванням складників, скорочені і розширені привітання.

2.2.2 Емоційно-експресивна забарвленість привітань з днем народження. Попри особливості їхньої композиції, тексти привітань з днем народження вирізняються емоційно-експресивною забарвленістю, яка досягається різними мовними і мовленнєвими засобами. Емоційне насичення аналізованих привітань пояснюється значущістю події, яку святкують.

Емоції у святкуванні дня народження створюють мотиваційну основу невербальної та вербальної поведінки мовців, спрямованих на демонстрацію ними позитивного психоемоційного стану незалежно від стосунків між комунікантами. Відомо, що в історії різних культур день народження не лише особисте свято, а соціальна подія, яка виступає символом єднання, зміцнення колективу, налагодження соціальних взаємовідносин, встановлення соціального порядку і гармонії. Тому навіть в ситуаціях напруження стосунків, передбачається вираження гарного настрою, налаштованості на позитивне ставлення. Наприклад, у привітаннях до колишнього друга чи подруги: “*On your birthday, I pray for your success and a better life. I hope you will never look back and keep walking through success, happy birthday, dear friend*” [Emotional 2021]. Попри погіршення чи розрив стосунків з якихось причин, адресант експлікує наміри їх налагодити (“*pray for your success*”, “*I hope you will never look back*”, “*dear friend*”). Навіть якщо він робить це нещиро, мовець моделює свою поведінку згідно етикетним правилам, усталеній і соціально схвальній традиції.

Емоційний аспект привітань з днем народження засвідчив те, що вони стимулюють приємні почуття і поведінкові реакції задоволення. Емоційний досвід привітання з днем народження охоплює такі почуття, настрої, емоційні явища, схильності й відгуки:

– щастя, радість – “*Wishing you a day filled with **happiness** and a year filled with **joy**. Happy birthday!*” [The 50 Best Happy 2017];

– задоволення – “*Sending you **smiles** for every moment of your special day...*” [The 50 Best Happy 2017];

– приємне здивування, зацікавленість – *“Here’s wishing you a day full of pleasant surprises!”* [The 50 Best Happy 2017];

– любов – *“Sending you a birthday wish wrapped with all my love”*; *“Here’s to another year of laughing at our own jokes and keeping each other sane! Love you and happy birthday!”* [The 50 Best Happy 2017];

– впевненість і удача – *“From my first presentation to my recent achievement; your guidance has always given me confidence and courage! Have a beautiful birthday!”* [70+ Birthday Wishes... 2021]; *“I can’t believe how lucky I am to have found a friend like you. You make every day of my life so special. It’s my goal to make sure your birthday is one of the most special days ever. I can’t wait to celebrate with you!”* [The 50 Best Happy 2017];

– вдячність – *“Your birthday is the perfect opportunity to show you how much I care and how grateful I am to have you in my life. Happy birthday!”* [The 50 Best Happy 2017];

– захоплення – *“Wishing you a birthday that’s just as wonderful as you are!”*; *“I am blessed to have a buddy like you.”* [The 50 Best Happy 2017].

Емоційна насиченість супроводжує винятково позитивну оцінку адресата та інших складових комунікативної ситуації привітання з днем народження. У такий спосіб усі частини фрейму (структури концептуалізованої ситуації) співвідносяться з позитивним модусом оцінної шкали.

Серед експресивних засобів, за допомогою уживання яких створюється позитивне емоційно-оцінне забарвлення привітань, наявні як мовні, так і мовленнєві. Розглянемо їх докладніше.

2.2.3 Мовні засоби експресивності в текстах привітань з днем народження. Мовні експресивні засоби – це одиниці з інгерентною експресивністю. До їхньої смислової структури залучені семи з позитивною забарвленістю. Іншими словами, значенням цих одиниць притаманна константна внутрішня експресивність (див. також вище). Мовні (системні) експресивні одиниці вирізняються абсолютною стабільністю і регулярністю

відтворюваності у контексті. До них належать засоби морфологічного, лексико-семантичного і синтаксичного рівнів мови.

На морфологічному рівні емоційно-експресивне забарвлення привітань актуалізується за допомогою формоутворюючих засобів, зокрема суфіксів та слів найвищого ступеня порівняння (*-est, most*) чи суплетивної форми (*best*): “*Happy birthday to my dearest friend!*” [Short Birthday]; “*Wishing you the biggest slice of happy today*” [Short Birthday]; “*...about your happiest birthday?*” [Investigation... 1956, p. 5718]; “*It’s my goal to make sure your birthday is one of the **most** special days ever.*” [The 50 Best Happy 2017]; “*Wishing you all the **best** for your birthday!*” [Short Birthday].

На лексичному рівні емоційно-експресивне забарвлення привітань створюється за допомогою уживання таких засобів одиниць:

– інтенсифікаторів (*so, adv* “very, extremely or to such a degree”, *really, adv* “very or very much”, *very, adv* “(used to add emphasis to an adjective or adverb) to a great degree or extremely”, *pretty, adv* “(used to give emphasis) to a large degree; to some degree”, *even, adv* “used to show that something is unusual or extreme”, *how* “used for emphasis”, *too* “very, extremely”, *totally, adv* “completely or extremely”), наприклад, “*In case I don’t tell you often enough, I **really** appreciate your friendship. And I’m **so** grateful for all you bring to my life!*”; “*Hope this whole exciting year of being [13] kicks off with a **very** fun, **very** happy birthday!*”; “*I’ve got a feeling you’re going to make a **pretty** amazing [11]-year-old. Happy Birthday!*”; “*You were **so** beautiful right from the start, and with every year, you grow **even** more beautiful. Hope you know how much we love you and **how** grateful we are to call you our [daughter].*”; “*[Karen], all work and no play makes us dull girls. So don’t work **too** hard on your birthday. Hope it’s happy!*”; “*Unfortunately, I can’t take credit for baking you the cake in the break room. Fortunately, I can **totally** have a slice in your honor. Yum...and Happy Birthday!*” [Birthday wishes 2021];

– слів з денотативним емотивним позитивним значенням (*love* “the feeling of **liking** very much”, *happy* “feeling, showing, or causing **pleasure** or **satisfaction**”, *beautiful* “very **attractive**”, *wonderful* “extremely **good**”, *charming*

“**pleasant and attractive**”, *proud* “feeling **pleasure and satisfaction** because you or people connected with you have done or got something **good**”, *gorgeous* “very **beautiful or pleasant**”, *awe* “a feeling of great **respect** sometimes mixed with fear or great surprise” тощо), наприклад, “*Be **happy!** Today is the day you were brought into this world to be a blessing and inspiration to the people around you! You are a **wonderful** person! May you be given more birthdays to fulfill all of your dreams!*”; “*Wishing you a **beautiful** day with good health and **happiness** forever. Happy birthday!*”; “*Sending some **love** to the **most charming** man in my life. You always bring the **best** out of me. I do not know how you do it, but I **love** you for that. Happy Birthday.*”; “*Happy Birthday to a **great** guy!*” [The 50 Best Happy 2017]; “***Sweetheart** <...>, Happy Birthday.*” [120 Cute 2021]; “*I am just so in **awe** of you...and so **proud** to call you my [sister].*” [Birthday wishes2021]; “*Happy birthday, **gorgeous!***”; “*Happy birthday, **beautiful!** May your day be as **wonderful** as you are!*” [AllWording 2021] (див. також приклади вище);

– слів з одним емоційно-експресивним ЛСВ у семантичній структурі, наприклад, *angel* “1) *religion*: a spiritual being serving as a divine messenger and intermediary and often as a special protector of an individual or nation; 2) **someone who is very good, helpful, or kind**” (“*Many years ago on this day, God decided to send an angel to earth. The angel was meant to touch lives and that happened! Happy birthday my sweet **angel!***” [The 50 Best Happy 2017]); *great* “1) large in amount, size or degree; 2) large or **important**; 3) **famous, powerful, important**” (“*Happy Birthday to a **great** guy!*” [The 50 Best Happy 2017]); *sweet* “1) having a taste similar to that of sugar; 2) **kind, pleasant, attractive, easy to like**” (“*It’s always a treat to wish happy birthday to someone so **sweet.***” [The 50 Best Happy 2017]);

– функційно обмежених, маркованих одиниць, серед яких трапляються застарілі слова й додають привітанню емоційності – *papa* (old-fashioned, formal) “father, a form of address” (“*Happy birthday **papa.** Many happy returns of the day. I love you more than I can ever tell*” [120+ Birthday 2021]; *huzzah* (archaic) “exclamation *hooray*” (“***Huzzah** to you on your birthday!*” [Birthday wishes 2021]),

а також колоквіалізми, зокрема фразові дієслова, усталені вирази, скорочення, сленгізми, наприклад, “*Hope this whole exciting year of being [13] kicks off with a very fun, very happy birthday!*”; “*It’s your day, and I can’t wait to celebrate it with you.*”; “*Well, [Grandpa], another year has gone by, and I still haven’t come across anyone wiser, kinder, more generous or better at [checkers] than you. You’re the best!*” [Birthday wishes: 2021]; “*Congrats on another amazing year! Wishing you a truly wonderful and happy birthday!*”, де *congrats* “(informal) exclamation; congratulation” [Short Birthday]; “*Let the b-day fun begin!*” [Birthday wishes: What ... 2021], де *b-day* – одинця зниженого функційного реєстру

2.2.4 Мовленнєві емоційно-експресивні засоби в текстах привітань з днем народження. Оскільки емоційність й експресивність – категорії передусім комунікативні, то засоби їх вираження формуються в процесі продукування тексту, вибору тих чи тих одиниць та організації висловлювання. У такий спосіб ціле повідомлення набуває адгерентної експресивності, яка створюється засобами, що корелюють з різними рівнями мови. У корпусі аналізованих в цьому дослідженні текстів привітань з днем народження було виявлено такі емоційно-експресивні мовленнєві прийоми: повтор (звуковий, зокрема алітерація, лексичний та синтаксичний (полісиндетон, анафора, паралелізм); перелічення; маніпуляція багатозначністю; маніпуляція стилістичними властивостями лексичних одиниць; актуалізація фонових знань й залучення алюзій; інкорпорація іншомовних неадаптованих одиниць; маніпуляція графічною формою слів.

Фонетичний прийом алітерації полягає у повторенні приголосного звуку на початку слів або опорних приголосних: “*Wishing to the Almighty for your better health and great days in the future. May you always be happy because you deserve it. Many happy returns of the day, dad.*” [120+ Birthday 2021]. Алітерація з’являється і внаслідок повторення різних приголосних однієї й тієї ж групи, наприклад, повтору проривних приголосних *d* і *b*: “*Dear dad, on your birthday, I want you to know that you are truly an inspiration, a friend and a teacher to all of us, Happy Birthday!*” [120+ Birthday 2021]. Хоча у наведених прикладах

алітерація не додає милозвучності висловлюванню, і підбір приголосних прямо не відповідає репрезентації того, про що йдеться, завдяки цьому прийому створюється особливе враження, коли своїм звучанням повтор приголосних підсилює відчуття урочистості події, загострює увагу на імениннику, посилює значущість конкретного слова, що відповідає намірам адресанта й очікуванням адресата. У цьому випадку звуки, які залучаються до алітерації, самодостатні: “[Elliott]! *How can you be [9] already? Why, just yesterday, you were [8]. Oh, well. Have a happy one, **birthday boy!***” [Birthday wishes 2021].

Лексичні повтори виконують функцію інтенсифікації: “***Happy, happy birthday, [Margie]!***” (*happy happy* > “the happiest”) [Birthday wishes 2021].

Синтаксичні повтори являють собою девіацію від стандартних структур. Відчутна мовцями різниця між традиційно та ситуативно позначувальним, підсилює забарвленість висловлювання. В корпусі аналізованих текстів привітань з днем народження виявлено такі види синтаксичних повторів:

– полісиндетон, який будується на повторенні сполучників в межах складного чи простого речення і залучається, наприклад, до організації побажання й підкреслює зичення добра, щастя, добробуту, здоров’я, гарного настрою тощо (“*I hope your birthday will be full of sunshine **and** rainbows **and** joy **and** happiness! Sending you lots of good wishes and happy vibes on your special day!*” [Short Birthday];

– анафора, яка формується повторенням початку синтаксичних структур і часто поєднується з синтаксичним паралелізмом (“***Happy birthday to the piece of my heart, happy birthday to love of my life, happy birthday to my darling sweetheart, Happy birthday, and have a great day!***” [Birthday wishes for niece 2021]; “***You are not getting older, you are just getting wiser. Happy Birthday!***” [Short Birthday].

Перерахування полягає у переліченні об’єктів, явищ, ознак чи дій задля деталізації того чи того аспекту комунікативної ситуації. У привітаннях з днем народження здебільшого актуалізовано перерахування прикметників на

позначення позитивних властивостей іменника чи іменників із значеннями позитивних емоцій, станів тощо. У такий спосіб досягається розширення і деталізація компліментарної частини привітання та побажання. Адресант повідомлення акцентує увагу на позитивному забарвленні спілкування, доброзичливості, вшануванні адресанта тощо. Експресивність синтаксичного прийому перелічення підсилюється морфологічним способом емоційно-оцінного забарвлення – уживання форм порівняльного ступеня прикметників та порівняльної конструкції. Наприклад, “*Well, [Grandpa], another year has gone by, and I still haven’t come across anyone **wiser, kinder, more generous or better** at [checkers] **than you**. You’re the best!*” [Birthday wishes 2021].

Лексичні засоби залучаються до незвичних для них контекстів за допомогою маніпуляції багатозначністю. Експресивність досягається такими способами:

– уживанням слів у переносних значеннях, які реалізують оказіональну енантіосемію, тобто антонімічне значення по відношенню до системного лексичного значення слова (“*Wish you were here for me to **spoil** today.*” [Birthday wishes 2021], де дієслово *spoil* означає “celebrate in the best possible way and have a lot of fun” замість системного значення “destroy or reduce the pleasure, interest, or beauty of something” і створює гумористичний ефект);

– уживанням слів у переносних значеннях, які реалізують гіперболу, тобто навмисне і явне перебільшення задля посилення виразності (“*Happy birthday! Today, you deserve **all the cakes, affection, love and happiness!***” [The 50 Best Happy 2017]; “*To my **hero**...my dad!*” [Birthday wishes 2021]);

– уживанням слів у метафоричних значеннях, які реалізують яскраву образність (“*Happy birthday to **the piece of my heart**, happy birthday to love of my life, happy birthday to my darling sweetheart*” [Birthday wishes for niece 2021]);

– уживанням слів у метонімічних значеннях, які реалізують цілу ситуацію через вербалізацію її частини (“*Let us **eat cake!***” [Birthday wishes 2021], де *eat cake* означає “celebrate birthday” й апелює до свята в цілому через

вербалізацію його окремої частини – частування й церемонію куштування торту);

– уживанням лексичних одиниць у символічних значеннях, які реалізують бінарну структуру, поєднують перцептивний образ, доступний для чуттєвого сприйняття, й абстрактний (невизначений) зміст, насичений емоційно-моральними, культурними, духовними категоріями (“*Sweetheart, please don’t **blow off the candles** on your birthday cake, let them keep burning please, it’s a symbol of our love that will burn forever. Happy Birthday.*” [120 Cute 2021], де свічки (*candles*) символізують життя і кохання, їх горіння й світло (*burning*) – вічність, задування свічок (*blow off*) – кінець любові і життя).

Наступний прийом емоційно-експресивного насичення тексту привітань з днем народження полягає в маніпуляції стилістичними властивостями лексичних одиниць. Уживання лексики з іншої сфери створює функційний зсув, змішення стилів чи реєстрів. Наприклад, у текстах привітань трапляється лексика релігійного дискурсу, що надає повідомленню урочистості, піднесеності: “*Wishing to the **Almighty** for your better health and great days in the future. May you always be happy because you deserve it. Many happy returns of the day, dad.*” [120+ Birthday 2021]; “***Thanks be to God who gives us your shining light.** You are an inspiration to us all and I am so glad to be able to wish you a **blessed birthday***” [The 50 Best Happy 2017]).

Привітання з днем народження набувають позитивного забарвлення також за допомогою встановлення асоціативних зв’язків через алюзії. За результатами нашого аналізу в текстах привітань з днем народження трапляються прямі покликання на різні тексти. Це можна пояснити намаганням адресанту досягти максимальної прозорості повідомлення, бути впевненим, що повідомлення буде правильно дешифрованим і позитивно вплине на адресата.

Наприклад, у привітанні “*Thank you for being the **superman** in my life. You always made me feel special with your love and care. Happy birthday to dad!*” [120+ Birthday 2021] уживання одиниці *superman* “a man who has greater abilities,

strength, intelligence, etc. than other men” – це не лише комплімент, а вираження захвату особистістю іменинника. Таке експресивно-емоційне і позитивно оцінне забарвлення привітання досягається ще й через пряму вказівку на прецедентне ім'я *Superman*, героя американських коміксів, котрий використовував свої надлюдські здібності і силу задля справедливості, підтримки, спасіння і добробуту людей.

Експресивне забарвлення привітань з днем народження досягається також за допомогою маніпуляцій формою одиниць, зокрема введення в контекст екзотичних за формою іншомовних одиниць (“*¡Salud! ¡Dinero! ¡Amor!*” (у перекладі з іспанської “health, money, love”) [Birthday wishes 2021]), чи застосування графічних прийомів (“*U look 2 good 2 B this old!*” [Birthday wishes 2021]).

Отже, структура та засоби вербалізації привітання з днем народження вельми різноманітні, що засвідчує багатоаспектність етикетного спілкування, налаштованість носіїв культури на врегулювання соціальної взаємодії, гармонізації відносин й створення позитивного соціального довкілля.

ВИСНОВКИ

Етикет – це важлива складова культури суспільства, що організує поведінку її представників та встановлює правила соціальної взаємодії. Етикет передбачає норми вербальної (мовленнєвої) та невербальної поведінки, яких бажано дотримуватися з метою неконфліктного спілкування. Етикет є динамічною системою, він змінюється у часі й варіюється у просторі. Етикетні правила формуються відповідно до історичного досвіду і стилю життя, культурних традицій і звичок.

Етикет охоплює соціальні вимоги і норми мовленнєвої поведінки комунікантів. Мовленнєвий етикет являє собою складну систему, до якої входить сукупність мовленнєвих актів, елементів культури народу, набір паралінгвальних знаків і мовленнєвих формул, що організовують комунікацію. Виявляється, що мовленнєвий етикет у вузькому розумінні – це сукупність стандартних ситуацій, у яких актуалізуються стандартні формули етикетної комунікації. У широкому ж розумінні мовленнєвий етикет – це важливий елемент комунікації, що визначає чітко регламентовану форму комунікативної поведінки, ґрунтуючись на нормах суспільства та культури.

Етикетні ситуації реалізуються у щоденній інституційній комунікації та поза її межами. Повсякденне життя людини – це не лише ділові інтеракції, а й спілкування з друзями, знайомими тощо. Отже, повсякденний етикет регулює соціалізацію представників суспільства. Різноманіття повсякденних етикетних ситуацій зумовлює багатство їх форм, правил і засобів: повторювані і менш ритуалізовані щоденні етикетні ситуації; регулярні й більш формалізовані оказіональні етикетні ситуації; нечастотні, але циклічні й формалізовані святкові етикетні ситуації (день народження); важливі й найбільш ритуалізовані церемоніальні етикетні ситуації.

Гнучкість спілкування і норм мовленнєвого етикету зумовлює послідовність процедури дослідження, яка включає укладання корпусу

текстових фрагментів з описом етикетної ситуації; систематизацію відібраних текстових фрагментів відповідно до різних блоків інформації; схематизацію інформаційних блоків у вигляді фрейму (сценарію чи скрипту); аналіз не/вербальних засобів актуалізації ситуації, встановлення зв'язків фреймової структури інструментарієм спілкування.

Результати дослідження особливостей актуалізації етикетної ситуації “День народження” в сучасних англомовних культурах засвідчили, що стереотипна ситуація охоплює декілька інформаційних блоків (складників фрейму) – подію / ситуацію, учасників події, атрибути, умови (причини, місце, час), Концептуалізація репрезентована як послідовність дій (планування; запрошення гостей; підготовка свята; привітання; вручення подарунків; святкування (частування і розваги); подяка за привітання; прощання, проводження гостей. Учасники ситуації виступають безпосередніми суб'єктами дій, які здійснюються під час святкування. Атрибути ситуації – реалії і символічні предмети. Місце і час святкування варіюється залежно від урочистості події.

Лінгвокультурологічна складова фрейму етикетної ситуації “День народження” виявляється в акцентуації конкретних частин фрейму: підготовка до свята (в американській культурі); святкування в колі близьких і друзів, невибагливе частування (в австралійській культурі). Культурно незначущі складники ситуації виводяться з фокусу уваги, а очікування комунікантів орієнтовані саме на зменшення акцентуації цих складників структури знання.

Культурна маркованість змістового наповнення окремих частин фрейму постежується в оцінних судженнях носіїв англомовних культур стосовно конкретних складників: важливість обміну (некоштовними) подарунками – в австралійській культурі; схвальність, але необов'язковість обміну подарунками в американській культурі.

Вербалізація етикетної ситуації “День народження” здійснюється різними способами та за допомогою розгалуженої системи різнорівневих засобів: синонімічні номінації свята, серед яких наявні двокомпонентні назви з атрибутивом в ініціальной позиції для позначення урочистих дат;

конекстологічне наближення назв святкування до дієслів з демонстративним, ексзистаційним, посесивним значеннями, а також дієслів руху й іменників, що позначають початок, докорінну зміну; клішовані вирази з іменником *birthday* в ініціальной або термінальній позиції; антропоніми, нейтральні та функційно марковані апелятиви, присвійні детермінативи та особові займенники на позначення учасників ситуації. Пріоритетність уживання маркованих одиниць в австралійській традиції святкування засвідчує регіональні особливості етикету.

Найважливішим складником ситуації “День народження” є поздоровлення. Композиція тексту вітання містить стандартні складники ЗВЕРТАННЯ, ПРИВІТАННЯ, ПОБАЖАННЯ, які можуть бути доповненими (комплімент, порада тощо), редукованими (у коротких привітаннях) або представленими в різній послідовності.

Тексти привітань вирізняються емоційно-експресивною забарвленістю, яка досягається уживанням одиниць з позитивними інгерентними та адгерентними конотаціями, емотивів, вигуків, інтенсифікаторів, архаїзованих лексем (зادля урочистості висловлення). На морфологічному рівні емоційно-експресивне забарвлення привітань актуалізується формами найвищого ступеня порівняння прикметників.

Виразними є мовленнєві емоційно-експресивні засоби в текстах привітань (алітерція, лексичні повтори, синтаксичні повтори – полісиндетон, анафора, перерахування, метафора, гіпербола, функційний зсув, уживання екзотизмів).

Перспективу дослідження вбачаємо у виявленні спільного та специфічного в актуалізації етикетних ситуацій у різних англомовних культурах. Доцільно приділити увагу варіативності (гнучкості) моделі стереотипної етикетної ситуації, змістового наповнення її частин, а також вербальних та невербальних засобів маніфестації. Наявність спільних ознак та відмінностей очікуємо як для внутрішнього кола англійськомовних культур, так і для культур, що послуговуються різними мовами. Цим обґрунтовуємо необхідність зіставного аналізу етикетних ситуацій повсякденного спілкування в типологічно близьких та віддалених культурах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Никомахова этика. Сочинения: в 4-х т. Москва : Мысль, 1984. Т. 3. 420 с.
2. Байбурин А. К., Топорков А. Л. У истоков этикета. 1990. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/bayb/index.php (дата звернення: 02. 06. 2021).
3. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2009. 376 с.
4. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. Москва : Языки славянской культуры, 2001. 288 с.
5. Волошина Н.М., Дзюба М.Т., Жарков Я.М., Мехед П.М. Військовий етикет і дипломатичний протокол : навчальний посібник. Київ : ВІ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. 236 с.
6. Газизов Р. А. Коммуникативное поведение немцев и русских в этикетном общении. Уфа : РИО БашГУ, 2004. 126 с.
7. Галушко В.П. Діловий протокол та ведення переговорів. Вінниця : Нова книга, 2002. 226 с.
8. Ганніченко Т. А. Комунікативна ситуація як форма організації процесу спілкування. 2017. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5815/1/Ганніченко%20%20ст.%201.pdf> (дата звернення: 02. 06. 2021).
9. Гусейнов А.А. Мораль и разум. 2004. Библиотека учебной и научной литературы, 2012-2019. URL: http://sbiblio.com/biblio/archive/guseynov_mora/ (дата звернення: 10. 10. 2021).
10. Деревянко Ю.М. Фреймова структура етикетних ситуацій. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2019. № 75. С. 25–30.

11. Жукова Н. А. Елітарність як компонент культуротворення: досвід неklasичної естетики. Київ : Видавництво ПАРАПАН, 2010. 244 с.
12. Загнітко А. П., Богданова І. В. Лінгвокультурологія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 3-є вид., перероб. і доп. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
13. Кант І. Лекції по етике. Москва : Республіка, 2000. 512 с.
14. Касіян Г.В. Мовленнєвий етикет як форма спілкування в сучасній французькій лінгвокультурі. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці, 2013. № 645. С. 56–60.
15. Козлова Т.О., Дерев'янка Ю.В. Етикетні ситуації повсякденного спілкування в англійськомовній та українськомовній культурах. Запоріжжя : Статус, 2020. 519 с.
16. Красніцька Г.М. Історичні передумови виникнення етикету. *Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни*. 2021. Т. 32 (71) № 2. С. 163–168.
17. Красніцька Г.М. Міжнародний етикет та його роль у веденні переговорів. *Гілея*. Київ, 2017. Вип. 117(2). С. 260–262.
18. Лозовой В. О., Панов М. І., Стасевська О. А. Етика : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 224 с.
19. Мазуркевич О., Дячук В. Звичаєві норми етикету в традиційній культурі українців. Київ : Ліра-К, 2015. 218 с.
20. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с.
21. Матушевська Н. В. Комунікативна ситуація спокуси: механізм когнітивно-прагматичної взаємодії в англійськомовному кінодискурсі. *Науковий Вісник ХДУ. Германістика та міжкультурна комунікація*. Харків, 2020. № 1. С. 170–176.
22. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування. Київ : Вид-во «Каравела», 2005. 352 с. URL:

https://pidru4niki.com/1770071247604/dokumentoznavstvo/ukrayinskiy_movlennyeviy_etiket (дата звернення: 22. 04. 2021).

23. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва : Энергия, 1979. 151 с.
24. Паркер С. Гендерні ритуали: вивчення етикету, суспільних символів та когнітивний аспект. *Студії з інтегральної культурології. Ритуал*. Львів, 1999. № 2. С. 32–55.
25. Поддымова Н. С., Прокудина Е. В. Формулы речевого этикета как средство эффективной межкультурной коммуникации. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2017. Т. 4. С. 310–314. URL: <http://e-koncept.ru/2017/770352.htm> (дата звернення: 08. 07. 2021).
26. Почепцов Г. Г. Семантический анализ этикетизации общения. *Семантика и представление знаний. Труды по искусственному интеллекту*. Тарту, 1980. № 2. С. 98–108.
27. Пригорницкая Д.Н. Речевой этикет в межкультурной коммуникации. БГУ. URL:<https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/174815/1/> (дата звернення: 08. 07. 2021).
28. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації : підручник. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2011. 350 с.
29. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації : підручник. Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011. 350 с.
30. Смирнов П. И. Норма: регулятор поведения и одно из основных понятий социологии. *Теоретический журнал. Credo New*. Харьков, 2011. № 3. URL: <http://credonew.ru/content/view/1051/65/> (дата звернення: 02. 06. 2021).
31. Український мовленнєвий етикет. URL: https://pidru4niki.com/1770071247604/dokumentoznavstvo/ukrayinskiy_movlennyeviy_etiket (дата звернення: 12. 07. 2021).
32. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мові. Ужгород : Інформаційно-видавниче агентство «ІВА», 1998. 255 с.

33. Фабіан М. П. Семантика мовного етикету: новий підхід до її вивчення. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Львів, 2014. № 12. С. 7–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UjRN/Sdzif_2014_12_3 (дата звернення: 10. 11. 2021).
34. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания. *Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка*. 23. / ред. Петров В. В., Герасимов В. И. Москва : Прогресс, 1988а. С. 52–92.
35. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания. *Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка*. Москва, 1988б. Вып.13. С. 52–92.
36. Хисамова Г. Г. Коммуникативные неудачи в русской речи нерусских. *Межкультурная – интракультурная коммуникация: теория и практика обучения*. Уфа : РИЦ БашГУ, 2013. С. 442–445.
37. Хисамова Г. Г., Латыпова Л. М. Этикетные речевые жанры в аспекте межкультурной коммуникации (на материале русского и башкирского языков). *Филология и искусствоведение. Вестник Башкирского университета*. Уфа, 2016. Т. 21. № 2. С. 360–363
38. Хисамова Г. Г., Латыпова Л. М. Речевой этикет: национально-культурная специфика и методический аспект исследования. *Современные проблемы науки и образования*. Москва, 2015. № 1. URL: [www/science-education.ru//121–124](http://www/science-education.ru//121-124) (дата звернення: 08. 07. 2021).
39. Чугаєнко Ю.О. Дипломатичний і міжнародний діловий протокол та етикет. Київ : Національна академія управління, 2011. 164 с.
40. Якобсон Р. О. Избранные работы. Москва : Прогресс, 1985. 456 с.
41. Яшенкова О. В. Основы теории мовної комунікації. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 312 с.
42. Bennett M. Basic Concepts of Intercultural Communication: Paradigms, Principles, and Practices. Boston, London : Hachette UK, 2013. 352 p.
43. Bodley J. Cultural Anthropology: tribes, States, and the Global System. New York : Mayfield Publishing Company, 1997. 515 p.

44. Calvo A. M., Sanchez J. B. *Hospitality in American Literature and Culture: Spaces, Bodies, Borders*. New York : Routledge, 2016. 214 p.
45. Čechová D. *British Royal Wedding Protocol and Etiquette*. Bachelor Thesis. Prague. Masaryk University Faculty of Education. 2015. 70 p. URL: https://is.muni.cz/th/sih8j/Royal_Wedding_Protocol_and_Etiquette_-30.3..pdf (accessed: 02. 06. 2021).
46. Clyne M., Clyne M. G. *Inter-cultural Communication at Work: Cultural Values in Discourse*. Cambridge : Cambridge University Press, 1996, 250 p.
47. Coulmas F. Linguistic etiquette in Japanese society. *Politeness in Language: studies in its History, Theory and Practice*. Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2005. P. 299–325.
48. Culpeper J., Bousfield D., Wichmann A. Impoliteness revisited with special reference to dynamic and prosodic aspects. *Journal of Pragmatics*, 2003. № 10/11. Vol. 35. P. 1545–1579.
49. Culpeper J., Kádár D.Z. *Historical (im)politeness*. Berlin : Peter Lang Publishing, 2010. 300 p.
50. Durkheim E. *The Elementary Forms of the Religious Life*. New York : Dover publications, Inc. Mineola, 2008. 480 p.
51. Fabian M. *Etiquette in Modern English: Social Setting*. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Львів, 2017. № 15. P. 10–20.
52. Fox K. *Watching the English. The hidden rules of English behaviour*. London : Hodder, 2004. 424 p.
53. *Handbook of Intercultural Training* / ed. by Landis D. R. New York : SAGE, 2004. 515 p.
54. Hartley C. B. *The Gentlemen's Book of Etiquette and Manual of Politeness Being a Complete Guide for a Gentleman's Conduct in al his Relations Towards Society*. EBook #39293. 2012. URL: <https://www.gutenberg.org/files/39293/39293-h/39293-h.htm> (accessed: 02. 06. 2021).
55. Haugh M. *Im/Politeness Implicatures*. Berlin : Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2015. 369 p.

56. Human-Computer Etiquette: Cultural Expectations and the Design Implications They Place on Computers and Technology / ed. by Hayes C. C., Miller Ch. A. London, New York : CRC Press, 2010. 406 p.

57. Kádár D.Z. Politeness, Impoliteness and Ritual. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 262 p.

58. Kress G. R. Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication. London : Taylor & Francis, 2010. 212 p.

59. Kronhaus M. Forms of Address in Communication and Culture. *International Journal of Psycholinguistics*, 1997. № 1. Vol. 13. P. 67–79.

60. Lakoff G. Women, fire, and dangerous things. What categories reveal about the mind. Chicago : Chicago University Press, 1987. 614 p.

61. Lakoff R. Language in Context. *Language*. New York, 1972. Vol. 48, № 4. P. 907–927.

62. Leech G. The Pragmatics of Politeness. Oxford : Oxford University Press, 2014. 343 p.

63. Scapp R., Seitz B. Etiquette : Reflections on Contemporary Comportment. New York : SUNY Press, 2012. 268 p.

64. Wierzbicka A. Different Cultures, Different Languages, Different Speech Acts: Polish vs. English. *Journal of Pragmatics*. London, 1985. № 9 P. 145–178.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

65. Академічний тлумачний словник української мови. 2018. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 02. 06. 2021).

66. Філософський енциклопедичний словник. ФЕС. 2021. URL: <https://slovnyk.me/dict/fes/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B5%D1%82> (дата звернення: 02. 06. 2021).

67. Cambridge Dictionary. Cambridge University Press, 2021. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (accessed: 18. 04. 2021).

68. Collins COBUILD online Unabridged English Dictionary. Collins, 2021. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english> (accessed: 16. 03. 2021).

69. Online Etymology Dictionary. Douglas Harper, 2001-2021. URL: <https://www.etymonline.com> (accessed: 03. 01. 2021).

70. The Free Dictionary. FARLEX. 2003-2021. URL: <https://www.thefreedictionary.com/> (accessed: 28. 02. 2021).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

71. Хейнонен Е. Как это сказать по-английски. «ЛитРес: Самиздат», 2019. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=BDa6DwAAQBAJ&pg=PT246&dq=in+your+birthday+suit&hl=ru&sa> (дата звернення: 18. 04. 2021).

72. 100 Long Birthday Messages For Best Friend. Relishbay. Relish Media, 2021. URL: <https://relishbay.com/long-birthday-messages-for-best-friend/> (accessed: 28. 02. 2021).

73. 120+ Birthday Wishes For Dad: Happy Birthday Father Messages. *Wishes msg.com*, 2021. URL: <https://www.wishesmsg.com/happy-birthday-wishes-for-dad/> (accessed: 28. 02. 2021).

74. 70+ Birthday Wishes For Colleague and Coworker. 2021. URL: <https://www.wishesmsg.com/birthday-wishes-for-colleagues/#formal=bday-msg> (accessed: 18. 03. 2021).

75. AllWording. 2021. URL: <https://allwording.com/happy-birthday-beautiful/> (accessed: 28. 02. 2021).

76. Anonymous. Dear Child, Love, Daddy. New York : Xulon press, 2008. 372 p.

77. Best Birthday Party Invitation Messages. *Quora*. 2021. URL: <https://www.quora.com/A-friend-invited-everyone-to-her-birthday-party-except-me-How-should-I-treat-her-now> (accessed: 15. 07. 2021).

78. Birthday Quotes. *Parade*. 2021. URL: <https://parade.com/1035465/marynliles/birthday-quotes/> (accessed: 10. 04. 2021).

79. Birthday wishes for niece. *Statustown.com*. 2021. URL: <https://statustown.com/birthdaywishes/3068/> (accessed: 10. 04. 2021).

80. Birthday wishes: What to write in a birthday card. *Cooper's Seafood House*. Washington, 2021. URL: <https://www.coopers-seafood.com/birthday-wishes-what-to-write-in-a-birthday-card/> (accessed: 10. 04. 2021).

81. Celebrate with Today. *NBC*. 2021. URL: <https://www.today.com/series/today-celebrates/celebrate-today-ask-al-roker-wish-your-loved-ones-happy-t69606> (accessed: 14. 06. 2021)

82. Christie J. Dear Miss Landau. London : Andrews UK Limited, 2012. 232 p.

83. Daily Wishes. *Satustown*. 2021. URL: <https://statustown.com/birthdaywishes/310/> (accessed: 18. 09. 2021).

84. Damned : The Captain's Birthday Party Live at the Roundhouse) : Album. London, 1986. URL: <https://music.apple.com/ru/album/the-captains-birthday-party-live-at-the-roundhouse/1192904228> (accessed: 14. 12. 2020).

85. Dickens Ch. Bleak House. Shmoop University, 2021. URL: <https://www.shmoop.com/bleak-house/chapter-49-full-text.html> (accessed: 05. 04. 2021).

86. Emotional Birthday Wishes for Ex *Best* Friend. 2021. URL: <https://www.google.ru/search?q=birthday+wishes+for+ex+friend&newwindow> (accessed: 10. 04. 2021).

87. Food and dining. Top 5 Traditions that every Australian Follows on Their Birthday. *Mai Tai. Food, Wine and Travel in Style*. 2021. URL: <https://maitai.com.au/food-dining/375-top-5-traditions-that-every-australian-follows-on-their-birthday> (accessed: 20. 09. 2021).

88. Fox K. K. To Be a Star. Bloomington : iUniverse, 2010. 368 p.

89. Free Online Translation Context Reverso. Reverse Technologies Incorporated. 2013-2021. URL: <https://context.reverso.net/> (accessed: 18. 04. 2021).

90. Gift Giving Etiquette in America. *Unique Gifter*. 2021. URL: <https://uniquegifter.com/gift-giving-etiquette-in-america/> (accessed: 04. 03. 2021).

91. InfoArt. Visual Paradigm Online. URL: <https://online.visual-paradigm.com/pt/infoart/templates/invitations/birthday-party-invitation/> (accessed: 18. 05. 2021).

92. Investigation of Communist Activities in the New Haven, Conn., Area: Hearings, Part 1. United States Congress. House. Committee on Un-American Activities. Washington : U.S. Government Printing Office, 1956. 5712 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=OrIgVHAGWUQC&dq=the+happiest+birthday&hl=ru&source=gbs_navlinks_s (accessed: 28. 05. 2021).

93. It's your special day. Google pictures. 2021. URL: <https://www.google.com/search?q=It%27s+your+special+day> (accessed: 28. 05. 2021).

94. London J. American Diva. Berkley : Berkley Sensation, 2007. 314 p.

95. Make Her Birthday the Best Yet. *American Girl*. 2021. URL: <https://www.americangirl.com/explore/articles/make-her-birthday-the-best-yet/> (accessed: 24. 08. 2021).

96. Marsch B. Great Australain Outbach Trucking Stories. Canberra : HarperCollins Australia, 2019. 320 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=m1dsDwAAQBAJ&printsec> (accessed: 13. 03. 2021).

97. Meadows D. Rainbow Magic Special Edition: Belle the Birthday Fairy. New York : Scholastic Inc., 2013. 176 p.

98. Milne A. A. The Red House Mystery and Other Novels. 2013. 3448 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=3m495lagzKIC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false> (accessed: 20. 09. 2021).

99. Montefiore S. Sea of Lost Love. London : Simon and Schuster, 2014. 416 p.

100. Moore K. *Write Greeting Cards Like a Pro*. New York : Morgan James Publishing, 2016. 174 p.
101. Neumann V. *Rape Kit Backlogs: Failing the Test of Providing Justice to Sexual Assault Survivors: Hearing Before the Subcommittee on Crime, Terrorism, and Homeland Security of the Committee on the Judiciary, House of Representatives, One Hundred Eleventh Congress, Second Session, May 20, 2010*. United States. Congress. House. Committee on the Judiciary. Subcommittee on crime, Terrorism, and Homeland Security. Washington : U.S. Government Printing Office, 2010. 187 p.
102. Paterson A. *Trauma and Resilience in Contemporary Australian Policing*. Singapore : Springer Nature, 2021. 224 p.
103. Pilkington Ch. *The Birthday Box. Book 1*. Morrisville : Lulu.com, 2016. 224 p.
104. Rausch A. J. *My Best Friend's Birthday : The Making of a Quentin Tarantino Film*. Orlando, Florida : BearManor Media, 2019. 206 p.
105. Robinson M. *Happy Birthday to You, Pirate*. London : Harper Collins Limited, 2019. 24 p.
106. Swarbrick N. Birthdays and wedding anniversaries – Celebrating birthdays. *Te Ara – the Encyclopaedia of New Zealand*. 2013. URL: <https://teara.govt.nz/en/birthdays-and-wedding-anniversaries/page-1> (accessed: 27. 03. 2021).
107. *The 50 Best Happy Birthday Quotes To Help You Celebrate*. Shutterfly Community. 2017. URL: <https://www.shutterfly.com/ideas/happy-birthday-quotes/> (accessed: 27. 03. 2021).
108. The Student Room. *Announcements*. URL: <https://www.thestudentroom.co.uk/showthread.php?t=558287> (accessed: 19. 09. 2021).
109. *The Two Faces of a Bag Poet*. Pittsburgh : Dorrence Publishing, 2011. 148 p.

110. Wanted. *Doom Cakes*. 2003. URL: <https://doomcakes.tumblr.com/post/8629710957/wanted-2003-its-my-anorexic-boss-birthday> (accessed: 04. 03. 2021).
111. Weil F. Meet Our New Student from Australia. Hockessin, Delaware : Mitchell Lane Publishers, 2009. 48 p.
112. Weiss S. I., Schostak Sh. The Fate of Your Date: Divination for Dating, Mating, and Relating. San Francisco : Chronicle Books, 2012. 160 p.
113. White W. A Sailor-boy's Log-book from Portsmouth to the Peiho. London : Chapman and Hall, 1862. 245 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=J8RFAAAAIAAJ&dq=chum+birthday&hl=ru&source=gbp_navlinks_s (accessed: 10. 04. 2021).
114. Why We Give and Receive Birthday Presents. *FloraQueen*. 2020-21. URL: <https://www.floraqueen.com/blog/why-we-give-and-receive-birthday-presents> (accessed: 11. 09. 2021).
115. Wilde O. The Picture of Dorian Gray. *Collected Works of Oscar Wilde*. Hertfordshire : Wordsworth Editions, 2007. P. 1-154.
116. Wilkens J. Father Joe celebrates his 70th birthday – and retirement. *San Diego Union–Tribune*. 2011. URL: <https://www.sandiegouniontribune.com/lifestyle/people/sdut-father-joe-celebrates-a-birthday-and-his-2011apr11-htmistory.html> (accessed: 04. 03. 2021).
117. Works of Art: Reproductions of works of art; scientific and technical drawings; photographic works; prints and pictorial illustrations. Vol. 4–5. Washington, 1950. URL: https://books.google.com.ua/books?id=1scOAQAAMAAJ&q=very+birthday&dq=very+birthday&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwjZpqyfxtXyAhUeh_0HHWTcCNMQ6AEwCHoECAMQAq (accessed: 20. 09. 2021).

SUMMARY

The research deals with the everyday etiquette situation “Birthday celebration” and ways of its actualization in contemporary English-speaking cultures.

The purpose of the research was to analyze the stereotypical situation, its frame structure and means of verbalization.

The methodology of the research is based on the theories of communication and approaches to the study of communicative situations (F. Batsevych, R. Jakobson, O. Selivanova), theoretical treatment of etiquette situations (T. Kozlova, Yu. Derevyanko) as well as frame semantics (R. Lakoff, M. Minsky, Ch. Fillmore).

The results of the study revealed that birthday celebration is a culture universal which is dynamic in time and space. It is one of most important constituents of the contemporary English-speaking culture. Birthday celebration can be defined as an everyday communicative situation shaped by the celebration circumstances, register of communication, interlocutors’ social status and roles. The etiquette of birthday celebration in the English-speaking world can be modelled as a stereotypical frame including greeting, gift presenting / exchanging, birthday dinner party. Australian style of birthday celebration appeared to be tolerant to the choice of the speech etiquette means. The expressivity and emotional colouring of birthday greetings are achieved by a wide range of language means.

Key words: *English-speaking culture, etiquette, frame, script, greeting, etiquette situation “Birthday celebration”*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, _____ Рябчук Катерина Володимирівна _____,
студентка 2 курсу магістратури, форми навчання _____ денної _____,
факультету іноземної філології, спеціальність Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська _____,
освітньо-професійна програма мова і література (англійська), адреса
електронної пошти ryabchukkatya99@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
«Актуалізація етикетної ситуації «день народження» в сучасних англомовних
культурах» відповідає всім вимогам академічної доброчесності та не містить
порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», за змістом
яких ознайоmlена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи
ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної
доброчесності у будь-якій спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-
системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ(студент) _____